№ 230 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 17 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ № 230

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը [illegible] և 7-ամսվանը 6 րուբլի։
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
[illegible]

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ"
Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տէլէֆոն № 2—53.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն [illegible]։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողի համար 20 կոպէկ։

Տպարանի տէլէֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaktion du journal „MSHAK".

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 3 ՌՈՒԲԼԻ։

Հոկտեմբ. 1-ից մինչև նոյեմբ. 1-ը 85 կ.։ Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 8, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Հոկտեմբերի 21-ին, 1912 Թ., Թիֆլիսում, Քաղաքային Դումայի շէնքի մէջ (մուտքը Վելիամինովսկայա փողոցից) նշանակված է

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

ԷԺԱՆ ԿԱՑԱՐԱՆՆԵՐ ՎԱՐՁՈՂՆԵՐԻ ԵՒ ՏԵՐԵՐԻ ԹԻՖԼԻՍԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹ. պ. պ. ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ

Ժողովը կը բացվի ցեր. ժամը $11^1/_2$-ին։ Ձայնի իրաւունք կունենան նրանք, որոնք անդամագրված են և վճարած ունեն գրամը (3 ր. անդամավճար և 1 ր. մուտքի վճար)։

I ընդհանուր ժողովի պարապմանց առարկանները.

1) Հիմնադիրների զեկուցումը Ընկերութիւնը կազմակերպելու գործունէութեան մասին։

2) Ընկերութեան Խորհրդի անդամների և կանդիդատների ընտրութիւն, համաձայն Ընկ. կանոնադր. §§ 26 և 27-ի։

3) Վերստուգիչ Յանձնաժողովի անդամների և կանդիդատների ընտրութիւն, համաձայն Ընկ. կանոնադր. § 37-ի։ տ. 774. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՈՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
Ժողովր. ներկայացումներ կազմակերպող
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ

Այսօր, չորեքշաբթի, հոկտեմբերի 17-ին
ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԸՆԿ. ԽՈՒՄԲԸ
կը ներկայացնէ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ

ԿՈՐԾԱՆՎԱԾԸ

Դրամա 4 արարուածով։
Մասնակցում են՝ տ. տ. [illegible]
Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին։
Ռեժիսոր՝ [illegible]
Հերթ. կարգադրիչներ՝ [illegible]
773. 1—1

ԾԽԵՑԷՔ ՄԻԱՅՆ ՀԱՄԱՐ
ԱՆԻ ՊԱՊԻՐՈՍՆԵՐԻ
15 հատը 6 կոպ.
25 հատը 10 կոպ.
Ադր. Ընկ. «Միր» գործարանի։
(օ. մ.) տ. 738. 10—6

ԲԺԻՇԿ
Մ. Ի. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
Օգնական Prof. Posner-ի
[illegible]
Հասցէն՝ D-r Muradoff Berlin. Iohannisstr. 15 (an der Friedrichstrasse). Telefon amt Norden 113—19։
(չ.ս.կ.) տ. 675. 30—16

[illegible]
ԲԺՇԿՈՒՀԻ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆ
[illegible]
Սոլոլակ, Բէհբութեան փող. № 23 (անկիւն Գանովսկայա)։ Հեռախոս 7—92.
(ա.օ.) տ. 699. 100—23

ԲԺԻՇԿ
Ա. Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
փոխադրվեց «Փետրվարի 19-ի փողոցը» (նախկին Պէսկովսկայա) № 30.
Վիրաբուժական հիւանդութիւններ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ՝ բժշկումն նորագոյն ձևով սեռամիզային գործարանների (սուր և քրօնիկական սուսանակի), միզափամփշտային քարերի՝ առանց վիրահատութեան (փշրելով), սեռական գործարանների անկարութեան (импотенція) և այլն, սիֆիլիսի 606 և 914-ով։
Թոքախտի բժշկումն վիրաբուժական միջոցով (արհեստական օդալանջալթաղանթ— искусств. пневмотораксъ) Forlanini, Brauer եւ այլոց ձեւով։
Ընդունելութեան ժամերը՝ առ. ժ. 12—1-ը, եր. 5—7-ը։
(ա.օ.) տ. 761. 100—6

ԱՌԱՋԻՆ ՄԵԾ ՕՐԻՆԱԿ

Մեր առաջ մի գեղեցիկ օրինակ է դրված, որին հետևելու համար ջերմաջերմ հրաւիրվում է մեր հասարակութիւնը։

Մեր ընթերցողները կարդացին «Մշակի» երէկվայ համարում այն գեղեցիկ և համակրելի [illegible] համար 15,000 րուբլի։

[illegible]

Օրինակ, որին պէտք է հետևել։

[illegible]

[illegible] 1500-ամեայ [illegible] 400 [illegible]

[illegible] գործող գաղափարները [illegible] գեղեցկութեամբ, գիտութիւնների հեղինակաւոր յուցումներով, մարդկային ստեղծագործական աւիւնի անսպառ խմորումներով։

Դպրոցը, գիրը, գրականութիւնը միմեանց շօշափում են և մէկը միւսին շարունակում։ Եւ դպրոցական գործի զարգացման ու ապահովութեան խնդիրը ժողովրդական առաջադիմութեան նպաստող խոշորագոյն խնդիրներից մէկն է։

Հետևենք գեղեցիկ օրինակին։

Ա. Քալանթար

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԱՇՏՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
15 հոկտեմբերի

Կ. Պոլիս.—Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ Քըրկ-Քիլիսէի մօտ տեղի ունեցած կռւի մէջ Հիլմի-բէյի զօրամասը մեծ կորուստներ է ունեցել, համեմատաբար բուլղարների կորուստներին։

Վիէննայում դեսպան նշանակված Հիլմի-փաշան հոկտ. 18-ին մեկնում է այնտեղ։ Առևտրի մինիստր Բէշիդ-փաշան նշանակվել է դեսպան Պարիզում։ Րիֆաթ-փաշան հրաժարական է տալիս։ Սպասվում է կաբինէտի փոփոխութիւն. Քեամիլը մեծ վէզիրութեան թեկնածու է, արտաքին գործերի մինիստր Նորատունկեանը, զինւորական մինիստր Նազըմ-փաշան, ֆինանսների մինիստր Աբդուլ-Րահմանը և ներքին գործերի մինիստր Դամիշը մնում են։

«Թերջիման» լրագիրը պնդում է, թէ որովհետև Ուսկիւբը մօտ է պատերազմական գործողութիւնների բեմին, իշխանութիւնները վճռել են դուրս հանել բնակիչներին քաղաքից։ Միևնոյն լրագիրը հաղորդում է, որ երկու բատալիոն օսմանեան զգեստով կալանաւորվել են Բաբայեսկում, ուր մտադիր են եղել ռումբեր դնել երկաթուղու գծերի տակ։

Պաշտօնապէս հաղորդվում է, որ Քըրկ-Քիլիսէն կրկին յետ է վերցված Հիլմի-բէյի զօրամասի ձեռքով։ Շէվքէթ-Տուրգութ-փաշան ուղարկվեց Քըրկ-Քիլիսէ. Բուլղարները հեռանում են Ադրիանուպոլսի մօտակայ բար ձունքներից և կենտրոնանում են Մ[illegible]

«Թանինին» հաղորդում են Մոնաստիրից, որ մի քանի հազար ալբաններ Մէլավից, Էյիւբ-բէյի և Նիազի-բէյի առաջնորդութեամբ, եկել են այնտեղ և կամաւորներ գրվել։

Թիւրքական լրագիրները միաբերան ժխտում են մեծ պետութիւնների միջամտելու միտքը։

Ստարայա-Զագօրա. — Ֆերդինանդ թագաւորը արքայազների հետ մեկնեց Կադըր-Քեօյ կայարանը։ Մինչև այստեղ երթևեկում են բուլղարական զինւորական գնացքներ։ Ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրը Ֆերդինանդի վագոնից դուրս գալու ժամանակ դրեց երկու թիւրքական հրացան և ասաց. «Թագաւոր, դու այստեղ առաջին անգամը ոտք ես դնում իբրև յաղթող նուաճած հողի վրա։ Անցիր թշնամու հրացանի վրայով, որ ընկած է քո ոտքերիդ մօտ»։ Թագաւորը ոտով գնաց Կադըր-Քեօյ, ուր բուլղարական եկեղեցում կատարվեց մաղթանք։ Դիտելով Ադրիանուպոլսի դիրքերը, որ գրաւել էին բուլղարները, Ֆերդինանդը վերադարձաւ գլխաւոր բանակատեղին։

Արևելեան գլխաւոր թևի վրա խոշոր փոփոխութիւններ չը կան։ Ադրիանուպոլիսը շրջապատված է և փակուած է բուլղարների համար։ Գլխաւոր ուժերը շարունակում են արշաւել, հետապնդելով Քըրկ Քիլիսէի մօտ ջարդված զօրքերին։ Մակեդոնական կռւաբեմում զօրքերը դիմում են առաջ։ Ամբողջ Հիւսիսային Մակեդոնիան արդէն բուլղարների ձեռքումն է։

Սօֆիա.— Պատերազմական գործողութիւնները Բրեգալնիցա գետի հովտում շարունակվում են։ Կոչանի և Իշտիբի միջև ամբողջ ճանապարհը լի է պատերազմական մթերքներով և թիւրքերի թողած զգեստներով։ Անձրևների պատճառով ճանապարհները փչացել են, երթևեկութիւնը դժուարացել է։

Թիւրքերը մեծ խստութիւններ են գործ դնում բուլղար գերիների վրա։ Գտնվում են բուլղարների յօշոտված դիակներ։ Թիւրքերը չեն ժողովում իրանց սպանվածներին և վիրաւորներին։

Բուլղարական հիւանդանոցներում պառկած են շատ վիրաւոր թիւրք օֆիցէրներ և զինւորներ, որոնք ուշադիր խնամք են վայելում։ Էլէօնորա Թագուհին ղեկավարում է սանիտարական ծառայութիւնը Ֆիլիպպոպոլում, ինքն անձամբ խնամում է վիրաւորվածներին։ Գերի են ընկել 1200 թիւրք։

Աթէնք.—Եկան 300 կամաւոր զինւոր Եգէյեան միւս կղզիներից։ Կալիմնոս և Եգէյեան միւս կղզիների վրա կայացան բողոքի միտինգներ կղզիները Թիւրքիային վերադարձնելու դէմ։ Որոշված է դիմել մեծ պետութիւններին և աւտոնոմիա պահանջել։

Թագաւորը եկաւ Սէրվիա, որտեղից մեկնեց Կօժանու։

Էֆիրի զօրաբանակը գրաւեց Կոնսադէս, Պենտեպէգադիա և Լուրօս կիրճերը։

Բուլղարական մի հրոսակախումբ Ուսկիւբ-Սալօնիկ ճանապարհի վրա շրջապատվեց թիւրքերից Բէզուգէտ գիւղում։ Թիւրքերը ոմբակոծեցին գիւղը և հրդեհեցին նրան, որը [illegible] լով ազգաբնակութիւնը։

Գէորգ Թագաւորը դիմեց Վէնիզէլօսին այս հեռագրով. «Ողջունում եմ Կօժանից։ Հպարտ եմ քաջարի զօրքից, որ գտնվում է իմ որդու հրամանատարութեան տակ։ Զօրքը ցոյց տուեց, որ արժանի է իր երկրին և խանդավառութեամբ է գնում այնտեղ, ուր նրան պարտականութիւնն է կանչում»։

Ցոյների գրաւած տեղերում սահմանվում է յունական քաղաքացիական կառավարութիւն։

Կահիրէ.—Մահմէդական մամուլը տըպում է խիստ հակաքրիստոնէական յօդուածներ։

Եկան Նիազի-բէյը և Բաշիդ-բէյը, բայց ոչ Էնվէր բէյը, որ դեռ Տրիպօլիսումն է։

Նիւ-Եօրկ.—Վերջին շաբաթում հայրենիք մեկնեցին 11,000 յոյն և 2400 սերբ։

Բէլգրադ.—«Սերբ կանանց Կոլօ» ընկերութիւնը մի օրում կազմեց հիւանդանոց 110 մահճակալով։ Բայց ի նկատի ունենալով ծախքերի շատութիւնը, Կոլօն մեծ ուրախութեամբ կընդունէ նուիրատւութիւններ առանձնապէս Ռուսաստանից։ Հասցէն՝ Бѣлградъ, Коло сербскихъ сестеръ.

Բերլին.— Աբդուլ-Համիդի նախկին պալատական բժիշկ պրոֆէսոր Բիրը հրաւիրվեց ղեկավարելու Կարմիր Կիսալուսինը։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

Բագուից հեռախօսով յայտնում են «Тифл. Листокъ» թերթին.

«Կ. Խատիսեանի նախաձեռնութեամբ գումարվեց հայերի խորհրդակցութիւն, որոշելու համար այն հարցը, թէ ինչպէս արձագանք տալ բալկանեան դէպքերին։ Նախաձեռնողը առաջարկեց դիմել Թագաւոր Կայսրին ամենահպատակօրէն միջնորդութեամբ՝ պաշտպանել քրիստոնեաներին. ուրիշները առաջարկեցին սպասել կօնգրէսի կամ կօնֆերէնցիայի գումարման. այլք խորհուրդ էին տալիս՝ չը խառնվել այդ դէպքերին։ Ընտրվեց 10 հոգուց բաղկացած մի մասնաժողով խնդրի քննութեան համար։ Խորհրդակցութիւնը գումարված էր քաղաքապետի թոյլտուութեամբ։

ԿՐԻՍՊԻ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Մի ընդարձակ առաջնորդող Հռոմի կիսապաշտօնական «La Tribuna»-ի մէջ (23 սեպտ.) նուիրված է հայոց հարցին։ Հեղինակը, զօրավար և սենատոր Պերրուկետի, առաջ է բերում իտալական երբեմնի յայտնի մինիստր-նախագահ Կրիսպիի մի նամակը, գրված 1897 թ. փետր. 3-ին և նորերս հրատարակված։ Կրիսպի, յիշելով Բերլինի դաշնագրի 61-րդ յօդուածի պարունակութիւնը և երկարօրէն կանգ առնելով կատարված ջարդերի ու թիւրքական քաղաքականութեան վրա, ինչպէս և դառնութեամբ նշաւակելով մեծ պետութիւնների անտարբերութիւնը, բացագանչում է. «Երբ հասնի Ցաւիտենական Հիւանդի ծայրագոյն ժամը, այն ժամանակ թերևս դիւանագիտութիւնը կը յիշէ Հայաստանը»։

Հայկական սարսափները գերազանցեցին բուլղարականին,—շարունակում է Կրիսպի,—բայց Բուլղարիան գտաւ իր Ազատարար Ցարին... Ի վերջոյ, մի բաղձանք է յայտնում Կրիսպին, որ հայոց մեծ ճգնաժամին Իտալիայի ամենազօր վարէին էր. «Ցանկանք,—ասում է նա,—որ մենք իտալացիներս բաւականաչափ զօրանանք, որպէսզի ազատութիւն նուաճենք Թիւրքիայի միւս հալածական ազգերի, ի միջի նրանց՝ հայերի համար...»։ Ապա հարց է տալիս. «Կը գայ արդեօք այդ օրը»...

Գեներալ Պերրուկետի երկարօրէն մեկնաբանելով այդ ուշագրաւ նամակը, յիշելով Ադանան, յիշելով և իտալական բանատեղծ Կարդուչչիի մի կոչը Թիւրքական բէժիմի և հայոց աղէտների առիթով, չեշտում է, որ Կրիսպիի գուշակած բաղձալի օրը հասել է արդէն, որ Իտալիան պէտք է ձայն բարձրացնի ի նպաստ Հայաստանի։

ԲՈՂՈՔԻ ՄԻՏԻՆԳՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Ուստր, 12 հոկտեմբեր (ն. տ.)

Հայաստանէն հետզհետէ հասնող չարագուշակ լուրերուն հանդէպ՝ ամերիկահայ գաղթականութիւնն ալ վերջապէս ցնցուեցաւ և սկսաւ շարժիլ։ Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին կատարուած հարստահարութեանց, սպաննութեանց ու առեւանգումներու սրտամորմոք լուրերը արդէն բաւականաչափ ազդած էին հայ գաղթականութեան մտքին վրայ, ու կը սպասուէր յարմար բոպէին երեւան բերելու ամերիկահայուն զգացած խորունկ զայրոյթն ու աննկարագրելի ցասկոտ զգացումներու արտայայտութիւնը Թիւրք կառավարութեան դէմ, որ չուզեց պաշտպանել անզէն հայերը քիւրդերու յարձակումներուն հանդէպ և թողուց վանոնք բոլորովին անտէր, ան[illegible]

[illegible] ցաւ, երբ Արշարունի պատրիարքին հրաժարումին լուրը իմացուեցաւ հոս, որ շատ վատ տպաւորութիւն թողուց ամերիկահայ գաղթականութեան վրայ։

Բոստոնի մէջ՝ հայ մամուլի ներկայացուցիչներու նախաձեռնութեամբ՝ գումարուեցաւ բողոքի առաջին միտինգը սեպտեմբեր 29-ին։ Միտինգին ներկայ գտնուած են Բոստոնի և շրջականներու հայերը, ու միաձայնութեամբ քուէարկուեր է հետեւեալ յիշատակագիրը՝ ներկայացնելու օսմ. ներկայ դահլիճին նկատառութեան.

«Իրենց 30 տարուան տառապանքէն յետոյ օսմ. սահմանադրական կառավարութենէն մէկ պահանջ ունէին հայերը՝ պատւոյ, կեանքի, ինչքի ապահովութիւն, այսինքն արդարութիւն և միակ փափագ մը՝ մէկ օսմանեան հայրենիք, առանց ցեղի ու կրօնի խտրութեան, հաւասարապէս սեփական՝ բաղկացուցիչ բոլոր ազգութիւններու համար։

«Դժբաղդաբար չորս տարիէ ի վեր սահմանադրութիւնը ընդհանուր առմամբ չարդարացուց իր վրայ դրուած յոյսերը։ Նոր կառավարութիւնը կրցաւ ու կամք չունեցաւ օրէնք ու արդարութիւնը գործադրելու։

«Հայաստանի և հայաբնակ ուրիշ վայրերու մէջ հարստահարութիւնները, անհատական և խմբովին սպաննութիւնները, աւարառութիւնը, թալանը, առեւանգումներն և լլկումները, ցեղային և կրօնական խտրութիւնները կանոնաւոր և անընդատ շարունակուեցան և սովորական երեւոյթներու կարգն անցան։

«Կառավարութիւնը իր խոստումներով մէկ կողմէն հայերուն յոյսեր ներշնչեց, իսկ միւս կողմէն իր անուղղամիտ դիրքով քաջալերեց աւազակներու և միւթէգալիբէներու շահատակութիւնները։

«Այս քաղաքականութեան հետեւանքով, այսօր օրուան կառավարութիւնն ու հայ ժողովուրդը կը գտնուին իրական տագնապի մը հանդէպ, ու մասնաւորաբար երկու նահանգներ, Վան և Բաղէշ, կոտորածներով և թալաններով դժոխքի մը վերածուած են։

«Ներկայ անհանդուրժելի կացութեան վերջ ու դարման մը կը պահանջենք այլ եւս, ու առ այդ անհրաժեշտ կը նկատենք անմիջական գործադրութիւնը հետեւեալ պահանջումներու, իբր նախաքայլը յառաջիկային աւելի հիմնական ու արմատական բարենորոգումներու։

«1) Խիստ պատժի ենթարկել Շատախի, Մոտկանի, Խոյթի, Զարսանջակի, Խիզանի և ուրիշ կողմերու բռնապետներն ու իւկա[illegible]

կան աւազակները, ինչպէս Միր-Մհէ, Սաջիդ, Շաքիր Մամէ, Կասըմ և Մուսա բէկերը և ուրիշներ։

«2) Վերջին չորս տարուան ընթացքին եղած ամբողջ թալանն ու կողոպուտները իրենց տէրերուն վերադարձնել կամ նոյնութեամբ և կամ փոխարժէքը գանձելով թալանողներէ։

«3) Քանի որ անկարելի եղած է քիւրդերը զինաթափ ընել, ճանչնալ ինքնապաշտպանութեան համար հայերու զէնք կրելու իրաւունքը և տեղացիներէ քաղաքացիական զինուորութիւն կազմել ու զինել կառավարական զէնքերով։

«4) Ժողովուրդին արդար դժգոհութեան առարկայ պաշտօնեաներու անմիջական պաշտօնանկութիւն։

«5) Հայ զինուորները խաղաղութեան ժամանակ զինուորական պարտականութիւննին կատարեն իրենց բնագաւառին մէջ, ինչպէս ընդունուած է Ալբանիոյ մասին և արդէն ի գործ կը դրուի հայոց հարեան քիւրդերուն համար։

«6) Անյապաղ ու գործնական միջոցներով լուծել հողային խնդիրը։

«7) Գործնականապէս յարգել պատրիարքարանները ազգ. իրաւունքները, մասնաւորապէս կը յիշենք դադրեցնել մահլիւլ անունով ազգ. սեփականութեանց դէմ եղած ոտնձգութիւնները, որ բացարձակապէս կառավարութեան կամքէ կախում ունի։

«9) Այս բարենորոգումները գործադրել անխտիր պետութեան բոլոր բաղկացուցիչ ազգերուն ու նահանգներուն համար, որպէսզի օսմ. հայրենիքը համահաւասար բարգաւաճի։

«Հաստատապէս կը յուսանք և կակնկալենք, որ կառավարութիւնը վերջապէս կը հասկնայ, թէ արդար չէ ժողովուրդ մը մատնել այնպիսի յուսահատութեան մը, որ իր կեանքն ու պատիւը փրկելու համար ստիպուած ըլլայ տարբեր միջոցներու դիմելու»։

Բոստոնի գաղութի օրինակին անմիջապէս հետևեցան ուրիշ գաղութներ ալ։ Մինչև հիմա արդէն կազմուեր են բողոքի միթինգներ Ուստրի, Նիւ-Եօրկի, Ֆիչբուրգի, Հէյվրհիլի, Նիւ-Բրիտօրտի և Լօրէնսի մէջ, հետզհետէ կը կազմուին Փրովիդէնսի, Լօվէլի, Թրօյի, Շիկագօյի և Կալիֆօրնիոյ կարգ մը քաղաքներուն մէջ, որոնք նոյնպէս կը ներկայացնեն համիմաստ բողոքյիշատակագրեր օսմ. կառավարութեան՝ Պոլսոյ ազգային պատրիարքարանի միջոցաւ։

Ուստրի հայ գաղթականութեան կողմէ հետևեալ հեռագիրը ղրկուեցաւ Ամենայն Հայոց Վեհ. Հայրապետին և Կ. Պոլսի հայոց պատրիարք Արշարունի արքեպիսկոպոսին՝ Արսէն վ. Վեհունիի և պատուելի Մանավեանի ստորագրութեամբ.

«Ամենայն Հայոց Հայրապետին. Էջմիածին. [illegible] շրջակայից հայեր ժողով մը մէջ սաստիկ կը բողոքեն Թիւրքահայոց հարստահարութեանց դէմ, խնդրելով Վեհափառութեանը դիմում ընել ուր որ անկ է անմիջական դարմանին համար»։

Հայոց պատրիարքին ղրկուած հեռագրին վրայ աւելցուած է «չհրաժարիլ և ներկայացնել մեր բողոքը կառավարութեան» բառերը։

Այս գործին մասնաւոր մղում տալու նպատակաւ Ուստրի մէջ կազմուեցաւ միացեալ յանձնախումբ մը, որուն կանդամակցին Ուստրի հայ եկեղեցւոյ հովիւ Արսէն վարդապետ, հայ բողոքականներու հովիւ պատուելի Կ.Մ. Մանավեան, երկու եկեղեցիներու հոգաբարձութեանց և քաղաքական կազմակերպութեանց կողմէ նշանակուած ներկայացուցիչներ։

Ամերիկահայ գաղթականութեան մէջ ճիշդ այս պահուն կը նշմարուի գովելի գործունէութիւն. տեսնենք՝ սակայն՝ թէ արդիւնքն ինչ պիտի լինի։

Մաղաք Գ. Պէրպէրեան

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Կ. Պոլիս, 5 հոկտեմբեր

«Արեւելք» սկսաւ հրատարակուիլ Դաւիթ Տէր-Մովսէսեանի խմբագրութեամբ։

«Լուսարձակի» արտաքին երեւոյթը ունի, և անկէ շատ մեծ տարբերութիւն մը չիներկայացներ խմբագրական տեսակէտով։ Լուրերու մասին ունի հոտառութիւն, և եղած մասնաւոր կարգադրութեամբ անիկա կը վայելէ առաւելութիւն՝ նոյն առտուան թիւրք թերթերէն։

«Լուսարձակէն» կը տարբերի նաև յօդուածներու ճոխութեամբ։ «Լուսարձակ» գրեթէ զուրկ էր յօդուածներէ։ Հիմա նոր աշխատակիցներ կան և բաւական կարևոր յօդուածներ կը հրատարակուին։ Առաջին առթիւ հրատարակուեցաւ Գաղատիոյ առաջնորդ Բագրէն եպիսկոպոսի մէկ ծրագիրը, որ վերջին անգամ Կովկասէն դարձին ներկայացուցած էր կեդրոնի խմբակցութեան, ռուսահայերը և թիւրքահայերը իրարու ծանօթացնելու համար։ Այս ծրագրին իբր առաջաբան հրատարակուեցաւ Թէքէեանի մէկ յօդուածը, որ Բագրէն եպս.-ի գաղափարը կը ջատագովէր և անոր պէտքն ու կարևորութիւնը կը շեշտէր։

«Արևելք» կերեւայ թէ կուզէ այս տեսակէտով ալ կատարել դեր մը, և ռուսահայը թիւրքահայուն ծանօթացնելու համար աշխատութիւններ տանիլ, ինչ որ շատ կարևոր է թիւրքահայ լրագրութեան մէջ «Հայրենիքի» խափանումէն ի վեր, թէ տխրօղ անպաստ պայմաններուն և թէ լրագրողներու անտարբերութեան պատճառաւ։

Կովկասի հայ լրագիրները շատ աւելի կը շահագրգռուին Թիւրքիոյ հայոց կացութեամբ և Կ. Պոլիս, ինչպէս նաև գաւառական զանազան կեդրոններու մէջ ունին թղթակիցներ, մինչ առհասարակ թիւրքահայ և ոչ մէկ թերթ ռուսահայ թղթակից ունի, և միայն կովկասահայ թերթերէ քաղուածներով կը բաւականանայ։

Այս վիճակը ցաւալի է և մեծապէս կը վնասէ ազգին երկու մասերուն յարաբերութեանց աճման և իրերաճանաչութեան։

Համիդեան րէժիմի խստութիւնները սկսելէ առաջ թիւրքահայ մտաւորականներու Կովկաս այցելութիւնը և փոխարձաբար ռուսահայ գործիչներու մեզի մօտ գալը մեծապէս նպաստած էն իրարու ծանօթացնելու ազգին երկու հատուածները։

Մասնաւորապէս Սրփիար Սրփիարեան (Հայկակ) ռուսահայը թիւրքահայուն և [illegible] ծանօթացնելու կրկնակ աշխատութեան մէջ ամենանշանաւոր դեր կատարած է, մանաւանդ 1883-ին անձամբ Կովկաս ուղեւորուելէն յետոյ։ Այն շրջանին ուսումնասիրուեցաւ նաև ռուսահայ գրական կեանքը և թիւրքահայոց ծանօթացնելու ջանքեր եղան։

Հայկակի ձեռնարկէն յետոյ չշարունակուեցաւ և անկէ ետքն ալ ոչ ոք փորձեց նոյն դերը կատարել, մինչդեռ ատիկա շատ կարևոր էր։

Ռուսահայք և թիւրքահայք որքան լաւ ճանչնան իրար, այնքան լաւ կերպով պիտի համագործակցութիւն մը կարենան ստեղծել, մինչ իրարու անծանօթ մնալով երբեք չպիտի կարենան գործակցիլ։

Բարեբաղդաբար ազգային բնազդ մը կայ, որ գէթ ընդհանուր աղէտի մը պահուն մտածելու և խորհելու միօրինակութիւն մը առաջ կը բերէ ազգին երկու հատուածներուն մէջ։

Ահա այդ «ազգային բնազդն» էր—եթէ այդպէս որակել ներելի է—որ կովկասահայերն այնքան եռանդ ու ոգևորութիւն դրին թիւրքահայոց վիճակին բարւոքման համար, իրենց կողմէ ալ աշխատելով այնքան 1891-էն մինչև 1908 թ.։ Նոյն զգացումն էր, որ թիւրքահայերն այնքան յուզեց և այնքան մեծ եռանդով մղեց աշխատութեանը՝ երբ կալուածական խնդիր ծագեցաւ։

Հիմա ռուսահայոց մէջ՝ հարստահարութեանց խնդրոյն համար տեսնուած եռանդն ալ՝ մէկ ուրիշ արտայայտութիւնն է այդ «ազգային բնազդի»։

Սակայն բնազդը երբ մտքին տեղ կը գործէ, անշուշտ անիկա կունենայ բնազդային գործերու բոլոր թերութիւնները, և անտրամաբան հետևողութիւններու ալ կրնայ առաջնորդել բոլոր ազգը։ Ընդհակառակը հաշուած և չափուած քայլերն են, որ յաջողութեան կրնան առաջնորդել ազգը և օգտակար նըրակացութեան մը բերել հասցնել։

Շաւարշ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՄԱՂԹԱՆՔ ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ ԳԱՀԱԺԱՌԱՆԳԻ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Հեռագրով)

Էջմիածին, 16 հոկտեմբերի

Երէկ, հոկտեմբերի 15-ին, երեկոյեան ժամասացութիւնից յետոյ, Տաճարում հանդիսադրութեամբ Նորին Վեհափառութիւն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V-ի և ներկայութեամբ սինոդի անդամների, արքեպիսկոպոսների եպիսկոպոսների և ամբողջ միաբանութեան՝ կատարվեց հսկումն և մաղթանք Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Մեծ Իշխան Գահաժառանգ Ալեքսէյ Նիկոլայևիչի բժշկութեան և առողջութեան համար։ Կաթողիկոսի հրամանով սինոդը հրամանագրեց հեռագրով բոլոր կոնսիստորիաներին՝ նոյնպէս հսկումն և մաղթանք կատարել Ռուսաստանի հայոց բոլոր եկեղեցիներում։

Այսօր Տաճարում Կաթողիկոսը պատարագ մատուցանելով ձեռնադրեց եպիսկոպոս Թիւրքիայի Բալուի վիճակի առաջնորդ Եզնիկ վարդապետ Գալփագճեանին։

Աղազադեան

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

I

Էջմիածին, 15 հոկտեմբերի

Հայ գրերի գիւտի 1500-ամեակի և հայ [illegible] յոբելեանի տօնախմբութեան պաշտօնական բացումը կատարվեց Էջմիածնում մեծ հանդէսով, փառահեղութեամբ և բուռն ոգևորութեամբ, նախագահութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, մասնակցութեամբ Էջմիածնի միաբանութեան, Ռուսաստանի բոլոր թեմական առաջնորդների, թեմական դպրոցների տեսուչների, զանազան տեղերից եկած պատգամաւորների և շրջակայ վայրերի, գիւղերի ժողովրդի խուռն բազմութեան։

Հոկտ. 12-ի երեկոյեան, ինչպէս արդէն հաղորդեցի, կատարվեց տաճարում եկեղեցական հանդէսի նախատօնակը։

Հոկտ. 13-ին, շաբաթ, առաւօտեան ժամը 6-ից ուխտաւորների անհագին բազմութիւնը, կառքերով, ձիերով և ոմանք ոտքով կռունկի շարանի պէս բռնել էին Օշականի ճանապարհը։

Ժամը ճիշդ 9-ին Էջմիածնից մեկնեց Կաթողիկոսը իր կորտէժով, մօտ 25 կառքերի մէջ նստած։ Մի հիանալի տեսարան էր ներկայացնում այդ թափօրը, երբ գնում էր Քասախ գետի ափով։ Թափօրը հասաւ Օշական ժամը 10-ին։ Թէ իրա Օշականի և թէ շրջակայ գիւղերից եկած հազարաւոր բազմութիւն խռնվել էր ճանապարհի և եկեղեցու բակը, այնպէս որ, ինչպէս ասում են, ասեղ ձգելու տեղ չը կար։ Կառքերի մէջ էին Թիֆլիսից և այլ տեղերից եկած պատգամաւորները՝ Ա. Քալանթար, Հ. Առաքելեան, Ստ. Մալխասեանց, Ց. Խունունց, բժ. Ն. Եարամիշեան, Ա. Ջիլինգարեան, Եր. Շահ-Ազիզ, Իս. Ցարութիւնեան, Մինաս Սուլխանեան, Գր. ք. Մանդակունի, ճեմարանի մի քանի ուսուցիչներ՝ Ս. Կանայեան, Գ. Ալթունեան, Տօշեան, Սոտնիկեան, Թորոսեան և շատ գիւղական ուսուցիչներ ու վարժուհիներ։ Եկել էր և Էջմիածնի ամբողջ միաբանութիւնը, բացի մի քանիսից՝ հիւանդութեան պատճառով։

Եկեղեցու արտաքին պարպասը զարդարված էր ծառերի թարմ ոստերով. դպրոցի դռան ճակատին, թարմ ծաղիկների մէջ առած, կախված էր ներկայ Հայրապետի նկարը. իսկ պատշգամբի ճակատին կախված էր զարմանալ ծաղիկների մէջ առած Մեսրոպի մեծադիր նկարը։ Թէ եկեղեցու կտուրը և թէ բակը զարդարված էր դրօշակներով. մի խօսքով թէ խայտաբղէտ հասարակութիւնը և թէ վերոյիշեալ զարդարանքները մի տօնական բնոյթ էին տալիս ամբողջ հանդէսին։ Դպրոցի առաջ կանգնեցված էր ամբիոն բանախօսողների և նստարաններ՝ թէ միաբանութեան և թէ հասարակութեան համար։

Ժամը 10-ին եկեղեցու միապաղաղ զանգակի ձայնը յայտնեց Վեհի մօտ լինելը։ Միաբանութեան անդամները և քահանաները շուրջառ առած խաչով, խաչվառով և կերոններով ընդառաջ եկան մինչև դարպասը։ Ամպհովանին կրում էին օշականցի 4 պատուաւոր անձինք։

«Հրաշափառ» շարականով Վեհին առաջնորդեցին դէպի եկեղեցի։ Սեղանի առաջ Վեհափառը լուսարարապետ Գևորգ եպ.-ի հետ որոշ սաղմոս ասելուց յետոյ, պատարագը սկսվեց։ Պատարագիչն էր Երևանի թեմի փոխանորդ Խորէն եպիսկոպոս Մուրադբէգեանը։ Պատարագին երգում էր ճեմարանի երգեցիկ խումբը։ Ողջոյնից յետոյ միաբանութիւնը զոյգ-զոյգ մտաւ այն խորանը, ուր գտնվում է ս. Մեսրոպի դամբարանը, երկրպագելու. ամենից յետոյ մտաւ և ինքը Կաթողիկոսը. պատգամաւորներն ևս գնացին համբուրելու ազգի և եկեղեցու մեծ վարդապետի շիրիմը։

Պատարագից յետոյ կատարվեց հայրապետական մաղթանք։ Մաղթանքից յետոյ Վեհափառը և միաբանութիւնը և ապա հասարակութիւնը բռնեցին դպրոցի առաջ պատրաստված իրանց տեղերը։ Նախ երգվեց Թարգմանիչների շարականը և ապա Վեհափառը ոտի կանգնելով (ոտի կանգնեց և միաբանութիւնն ու ժողովուրդը) ասաց մօտաւորապէս հետևեալը. «Օշականը չը նայած որ մի փոքրիկ գիւղ է, այնուամենայնիւ ունի մի այնպիսի թանկ յիշատակարան, որը դեռևս մեծ քաղաքների համար հրապուրիչ և փափագելի կը լինէր։ Ինչպէս մի ժամանակ վէճեր էին ծագում Հոմերոսի ծննդավայրի բնորոշման համար, այնպէս էլ այսօր Օշականը կարող է պարծենալ, որ նա է պարփակում այդ գերեզմանը»։ Ապա յիշատակեց տօնի վեհ նշանակութիւնը հայոց եկեղեցու և ժողովրդի, պատմութեան և հայոց քաղաքակրթութեան համար։ Յորդորեց ժողովուրդը մասնակցել Մեսրոպեան լումայի կազմման՝ դպրոցական ֆոնդ ստեղծելու համար։

Կաթողիկոսի բանախօսութիւնից յետոյ, երգվեցին երգեր և արտասանվեցին ճառեր. խօսեցին Գարեգին վարդապետ, Ս. Կանայեան, Ալ. Քալանթար և Թորոսեան։

Հանդէսը փակվեց Կաթողիկոսի պահպանիչով։

Ապա Օշականի ծխական դպրոցում տեղի ունեցաւ ճաշկերոյթ, որ պատրաստել էին օշականցիք ի պատիւ Կաթողիկոսի և պատգամաւորների, երկու մեծ դասարանների մէջ։ Բոլոր հիւրերը և հանդիսականները իրանց որոշած տեղերը բռնելուց յետոյ, ներս մտաւ Կաթողիկոսը, որի համար սենեակի գլխին մի առանձին սեղան էր պատրաստված։

Առենախօսութիւնների և շնորհաւորութիւնների շարքը բացեց Հ. Առաքելեան, մի բաժակաճառով, որը ընդունվեց և խմվեց մեծ ոգևորութեամբ։ Բագրատ վ. սկսեց երգել «Էջմիածինն է Հօրէ» շարականը, որին ձայնակցեցին բոլոր ներկայ եղողները։

Այնուհետև բաժակներ առաջարկեցին առենախօսութեամբ Եր. Շահազիզ, Կարապետ եպիսկոպոս, Մազսուտեան վարդապետ, Ստ. Մալխասեանց, Ալ. Քալանթար, Գր. քհն. Մանդակունի և Սահակ արքեպիսկոպոս Այվատեան։

Գուցէ այդ առենախօսութիւնների բովանդակութիւնը հաղորդենք յետոյ։

Ճաշկերոյթից յետոյ, եկեղեցու բակում Գարեգին վարդապետը լուսանկարեց «Աղբիւր-Տարազի» համար հանդէսի խմբական պատկերը, որ կը տպվի «Տարազի» մէջ։

Ապա ժամը 5-ին Կաթողիկոսը իր կորտէժով և բոլոր պատգամաւորները նոյն թափօրով վերադարձան Էջմիածին։

Աղազադեան

—

Այստեղ առաջ ենք բերում Ալ. Քալանթարի և Հ. Առաքելեանի ճառերի համառօտութիւնը։

Ա. Քալանթար իր ճառի մէջ ասաց հետևեալը.

«Վեհափառ Տէր, տիկիններ և պարոններ։

«Այսօր այստեղ, այս համրային իմաստագեղ գաղափարական տօնին ես եկել եմ իբրև ներկայացուցիչ «Մշակ» լրագրի խմբագրութեան, Թիֆլիսի հայ հասարակութեան մի հատուածի, Կ. Պոլսի Միացեալ Ընկերութիւնների և Թիֆլիսի Հայ Գիւղատնտեսական և Տնայնագործական Ընկերութեան։ Իմ առաջին խօսքը կը լինի գոչել յաւերժ յիշատակ Մեսրոպ-Մաշտոցի բիւրեղալոյս անուան։

«Անմահ սրբազան յիշատակը մեզ բերել է այստեղ թանգագին շիրիմի մօտ։ Երախտագիտական ջերմաջերմ զգացմունքը անցնելով դարերի վրայով այսօր վերառաքվում է դէպի այն վեհագոյն անձը, որը իր խորախորհուրդ մտածութեամբ և ոգեշունչ գիւտով կանգնեցրեց ազգային մի հրաշակերտ կոթող յաւիտենական գործի համար։

«Հայ գրերի գիւտը անջնջելի, անմահ գործ գործեց մեզ համար։ Այն ամենը, ինչ որ այսօր թանգ է և սրբազան մեզ համար, արգասաւոր արդիւնքն է գրերի գիւտի։ Հայ մատենագրութիւնը, հայ բանասիրութիւնը, հայ պատմագրութիւնը, հայ բանաստեղծութիւնը, հայ գեղարուեստը և առհասարակ հայ ստեղծագործութիւնը պահպանվել են ներկայ և գալոց սերունդների համար գրերի միջոցով, գրական արտայայտութեամբ։

«Տասնհինգ դարեր անցել են, իւրաքանչիւր դար աւելի ու աւելի ոգևորվել է Մեսրոպ-Մաշտոցի թանգագին գիւտով։ Դարերը շօշափում են միմեանց, շարայարվելով գա-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՓՈՐՁԱՆՔ

(Ա. Չէխովից)

Քաղաքային բանկի վերատեսուչ Պեօտր Սեմէօնովիչին, հաշուապահին, նրա օգնականին և երկու անդամներին գիշերով բանտ տարան։ Այդ աղմկալի դէպքի երկրորդ օրը վաճառական Ավդէեվը, որ բանկի վերստուգող յանձնաժողովի անդամ էր, նստած էր իր խանութում և իր բարեկամների հետ զրոյց էր անում։

— Տէրն այդպէս կամեցաւ. ճակատագրից չենք կարող խուսափել։ Այժմ ահա մենք խաւեար ենք ուտում, իսկ վաղը կարող է լինել բանտ, աղքատութիւն, նոյնիսկ մահ։ Ամեն բան կարող է պատահել. գոնէ այժմ Պեօտր Սեմէօնիչից օրինակ վերցնենք։

Նա խօսում և խոժոռում էր իր արբած աչքերը, իսկ բարեկամները խմում էին, խաւեարն ուտում և լսում, նկարագրելով երէկվայ զօրեղ և ամենքից յարգված Պեօտր Սեմէօնիչի խայտառակութիւնը և անօգնականութիւնը։ Ավդէեվը հառաչելով շարունակեց.

— Կոկորդիլոսի արցունքներ են թափում։ Այդպէս, տեղն է այդ խաբեբաներին։ Սպիտանները կը կողոպտեն. այժմ թող պատասխան տան։

— Նայիր, Իվան Դանիլիչ, որ դու էլ այդ օրը չընկնես,—նկատեց բարեկամներից մէկը։

— Ե՞ս, ինչու համար։

— Հէնց նրա համար. նրանք կողոպտում էին, իսկ վերստուգող յանձնաժողովը ինչ էր անում։ Դու հօ ստորագրում էիր տեղեկագրերը։

— Էհ, կարծես դժուար բան է,—ծիծաղեց Ավդէեվը,—ստորագրում էի։ Տեղեկագիրը խանութս էին բերում, ես էլ ստորագրում էի։ Կարծես ես շատ հասկանում եմ. ինչ որ ինձ տալու լինես՝ ես բոլորը աչքից կը թողնեմ։ Գրիր հէնց այժմ, որ ես մարդ եմ մորթել, ես այդ էլ կը ստորագրեմ։ Ես ժամանակ չունեմ ստուգելու, մանաւանդ որ առանց ակնոցի չեմ տեսնում։

Խօսելով բանկի գողութեան և Պեօտր Սեմէօնիչի վիճակի մասին, Ավդէեվը և բարեկամները գնացին կարկանդակ ուտելու իրանց մի ծանօթի տանը, ուր այդ օրը նրա կնոջ անուանակոչութիւնն էր տօնվում։

Այնտեղ բոլորը խօսում էին բանկի գողութեան մասին։ Ավդէեվը բոլորից շատ էր տաքանում և հաւատացնում, թէ ինքն այդ վաղուց էր նախազգում և թէ սրանից 2 տարի առաջ գիտէր, որ բանկում գեղծում կայ։ Կարկանդակն ուտելիս նա նկարագրեց իրան յայտնի տասնի չափ օրինազանց գործողութիւններ։

— Քանի որ դուք գիտէիք, ինչու այդ մասին չէիք յայտնում,—հարցրեց նրան այնտեղ ներկայ եղող մի օֆիցեր։

— Ոչ թէ միայն ես, այլ և ամբողջ քաղաքը գիտէր...,—հռհռաց Ավդէեվը։—Դատարաններ գնալու էլ ժամանակ չը կայ։

Կարկանդակ ուտելուց յետոյ, հանգստանալով, նա նորից ճաշեց և նորից հանգստացաւ, ապա գնաց իր եկեղեցին, ուր երէցփոխ էր։ Եկեղեցուց դուրս գալով կրկին տօնախմբութիւն և մինչև ուշ գիշեր պրեֆերանս էր խաղում։

Երբ, կէս գիշերից անց, Ավդէեվը վերադարձաւ տուն, դուռը բացող աղախինը գունատված էր և դողալուց ոչ մի խօսք չէր կարողանում արտասանել։

Նրա կինը, Ելիզավէտա Տրոֆիմովնան, որ գէր, պառաւ մի կին էր, ցած թողած, սպիտակած մազերով, նստած էր դահլիճում բազմոցի վրա, դողում էր ամբողջ մարմնով և արբածի պէս անհաստատ չուռ ու մուռ էր տալիս աչքերը։

Նրա մօտ մի բաժակ ջուր ձեռքին, նոյնպէս գունաթափ և խիստ վրդովված դէս ու դէն էր ընկնում նրա աւագ որդին՝ գիմնազիստ Վասիլը։

— Ի՞նչ կայ,—հարցրեց Ավդէեվը և բարկացած խեթեց վառարանին (նրա ընտանիքը յաճախ ածխահոտ էր ստանում)։

— Այս րոպէին դատական քննիչն եկաւ,—պատասխանեց Վասիլը,—խուզարկեցին։

Ավդէեվը նայեց իր շուրջը։ Պահարանները, սեղանները, բոլորը փոքր-ինչ առաջ եղած խուզարկութեան հետքն էին կրում։ Մի րոպէ Ավդէեվը անշարժ մնաց ոչինչ չը հասկանալով. յետոյ նրա բոլոր ներքինը դողաց և ծանրացաւ, ձախ ոտը թուլացաւ ու չը կարողանալով տանել դողը՝ պառկեց բազմոցի վրա։ Նա զգում էր, թէ իր ամբողջ ներքինը տակն ու վրա է լինում և անհնազանդ ձախ ոտը թրթռացնում էր բազմոցի մէջքին։

2—3 րոպէում նա յիշեց իր բոլոր անցեալը, բայց իր մէջ չը գտաւ մի այնպիսի յանցանք, որ արժանի լինէր դատական իշխանութեան ուշադրութեանը։

— Բոլորը դատարկ բան է...,—ասաց նա բարձրանալով,—երևի ինձ մատնել են։ Վաղը պէտք է բողոք տամ, որ նրանք չը համարձակվեն այդ...

Հետևեալ առաւօտը, անքուն գիշերից յետոյ, Ավդէեվը, ինչպէս միշտ, գնաց իր խանութը։ Նրա մուշտարիները լուր բերին, որ դատախազը գիշերը բանտարկել է վերատեսչի օգնականին և բանկի նամակատարին։

Այս լուրը չանհանգստացրեց Ավդէեվին։ Նա համոզված էր, որ իրան մատնել են և եթէ բողոք տայ, քննիչը իր երէկվայ խուզարկութեան համար կը պատժվի։

Ժամը 10-ին նա վազեց քաղաքային վարչութիւնը քարտուղարի մօտ, որ միակ կրթված մարդն էր ամբողջ վարչութեան մէջ։

— Վլադիմիր Ստեպանիչ, այս ի՞նչ բան է,—սկսեց նա շշնջալ քարտուղարի ականջին.—մարդիկ գողանում էին, ինձ ի՞նչ։ Ի՞նչ պատճառով, սիրելիս,—շշնջաց նա,—գիշերս ինձ խուզարկեցին։ Աստուած վկայ։ Սատանայ են կտրել նրանք. ի՞նչ է։ Ինձ ինչու են ձեռք տալիս։

— Նրա համար, որ տաւար չը պէտք է լինել,—հանգարտ պատասխանեց քարտուղարը։—Ստորագրելուց առաջ հարկաւոր էր նայել...

— Ի՞նչ նայել. հազար տարի էլ որ նայեմ այդ տեղեկագրերին, ոչինչ չեմ հասկանայ։ Ջահրումար լինի։ Ես ի՞նչ հաշուապահ եմ։ Ինձ բերում էին, ես էլ ստորագրում էի։

— Սպասեցէք։ Բացի այդ՝ դուք, ինչպէս և ամբողջ յանձնաժողովը, սաստիկ անուանարկված էք։ Դուք, առանց որևէ ապահովութեան, բանկից 19,000 ր. էք վերցրել։

— Տէր, քո կամքը լինի,—զարմացած բացագանչեց Ավդէեվը։—Մի թէ միայն ես եմ պարտ։ Չէ որ ամբողջ քաղաքը պարտ է։ Ես տոկոսներ եմ վճարում, պարտքն էլ կը տամ։ Տէր ընդ քեզ։ Բացի այդ, եթէ խղճով դատելու լինենք, միթէ ես ինքս վերցրի այդ փողերը։ Պեօտր Սեմէօնիչը ձեռքս խոթեց՝ «վերցրու,—ասաց,—վերցրու։ Եթէ որ չես վերցնում, կը նշանակի չես հաւատում և մի կողմն ես քաշվում։ Դու,—ասաց,—վերցրու և հօրդ համար ջրաղաց շինիր»։ Ես էլ վերցրի։

— Ահա տեսնում էք. այդպէս կարող են դատել միայն երեխաները և ոչխարները։ Ամենայն դէպս, պարո՛ն, դուք զուր էք շփոթվում. դատարանից, ի հարկէ, չէք խուսափի, սակայն իրանք ձեզ կարդարացնեն։

Քարտուղարի անփութութիւնը և հանդարտ տոնը Ավդէեվի վրա հանդարտեցնող ազդեցութիւն արին։ Դիտանալով խանութ և պատահելով այնտեղ իր բարեկամներին, նա կրկին խմում, խաւեարն ուտում և փիլիսոփայութիւն էր անում։

Նա համարեա թէ մոռացաւ խուզարկութեան մասին և նրան անհանգստացնում էր միայն մի հանգամանք, որ նա չէր կարող չը նկատել։ Նրա ձախ ոտը մի տեսակ թմրում էր և մարսողութիւնը չէր կատարվում։ Նոյն օրը երեկոյեան բաղդը Ավդէեվին դարձեալ սաստիկ հարուածեց։ Քաղաքային խորհրդի արտակարգ ժողովում բոլոր բանկայինները, նրանց թւում և Ավդէեվը ընտրողների ցուցակից հանվեցին, որպէս դատի և քննութեան ենթարկված մարդիկ։ Առաւօտը նա թուղթ ստացաւ, որով նրան հրաւիրում էին անյապաղ թողնել եկեղեցու երէցփոխի պաշտօնը։

Յետոյ Ավդէեվը կորցրեց հաշիւն այն հարուածների վերաբերմամբ, որ բաղդը հասցնում էր նրան. մէկը միւսի ետևից

ղափարական մի զարմանահրաշ շղթայի մէջ։ Եւ այսօր մենք աւելի եւ մեծ չափով գիտակից ենք, թէ որքա՜ն խոշորագոյն և պատկառելի էր այն գործը, որը 15 դար առաջ եկաւ վերանորոգելու հայկական բարոյական կեանքը»։

Ա. Քալանթար վերջացրեց հետևեալ խօսքերով.

«Այսօր, սակայն, մի պարտականութիւն է բեւեռանում մեր առաջ, թելադրված Մեսրոպ-Մաշտոցի հոյակապ գիւտով։ Դա այն է, որ մենք ուխտենք գիրը դարձնելու հայ մասսայի սեփականութիւն։ Գիրը դեռ չէ տարածվել ամենուրեք, գրի շինարար էութիւնը դեռ մուտք չէ գործել ժողովրդի բոլոր խաւերում։

«Մենք պարտաւոր ենք և պէտք է ուխտենք դարձնել գիրը սեփականութիւն ամեն մի գիւղի, ամեն մի ընտանիքի, ամեն մի անհատի։

«Եւ այդ ուխտի սրբազան զգացմունքով գոչենք, յաւէրժ յիշատակ»։

Հ. Առաքելեանը արտասանեց հետևեալ բաժակաճառը.

«Վեհափառ Տէր, սրբազան հայր, տիկնայք և տեարք.

«Այսօր, այս հնաւուր Օշական գիւղում, կատարվում է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահութեամբ ազգային-եկեղեցական և ժողովրդական մի չքնաղ տօնակատարութիւն, այն է՝ հայ գրերի գիւտի 1500-ամեակի և հայ տպագրութեան 400-ամեակի միացեալ մեծ յոբելեանի պաշտօնական և հանդիսաւոր բացումը։ Եւ նա կատարվում է այս գիւղում, Օշականում, որի այսօրվայ պատուին արժանանալու նախանձախնդիր կը լինէին շատ և շատ քաղաքներ և գիւղեր. այս գիւղն է վիճակվել մեծ պատիւը՝ ունենալու իր մէջ հայ ամենամեծ գործչի, հայոց եկեղեցու և ժողովրդի ամենամեծ վարդապետի, հայ վերածնութեան ամենամեծ հեղինակի՝ ս. Մաշտոց Մեսրոպի թանգագին դամբարանը։ Տարակոյս չը կայ, որ այսօր բովանդակ հայութեան մտաւոր նայուածքը յառված է այս գիւղի վրա և այս րոպէիս՝ մեզ ամենիս վրա, որ եկել ենք՝ մեր եկեղեցու և ժողովրդի Հոգեւոր Պետի նախագահութեամբ տօնելու այս չքնաղ յոբելեանի բացումը։ Բնական է, որ հայութեան ամենամեծ հատուածը՝ Թիւրքիայի հայութիւնն եւ, որքան և ներկայումս ծանր կացութեան մէջ, փափագ և տենչ ունենար մասնակցել ազգային այս մեծ տօնին և ներկայացնէր իր շնորհաւորութիւններն ու մաղթանքը հայոց եկեղեցու Պետին՝ ազգային մեծ յոբելեանի բացման առիթով։ Ուստի և Թիւրքահայոց ազգային կենտրոնական վարչութեան Ուսումնական Խորհուրդը՝ իր ներկայացուցիչ կարգելով Ստ. Մալխասեանցին, հայոց Միացեալ Ընկերութիւնը, որի ձեռքումն է կենտրոնացած ներկայումս Թիւրքիայի հայութեան դպրոցական-կրթական գործը, իր ներկայացուցիչ կարգելով՝ պ. պ. Ա. Քալանթարին, Ցուսիկ վարդապետին, Ստ. Մալխասեանցին և ինձ, ինչպէս և Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութիւնը իր ներկայացուցիչներ կարգելով ինձ և պ. Ս. Կիւլպէնկեանին՝ մեզ վրա հաճելի պարտականութիւն են դրել մատուցանել այսօր Ձերդ Վեհափառութեան սրտագին շնորհաւորութիւններ՝ ազգային-եկեղեցական մեծ և նուիրական յոբելեանի բացման համար։

«Կատարելով այս քաղցր պարտականութիւնը, ես առաջարկում եմ բաժակ ի կեանս Նորին Վեհափառութիւն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V-ի, որին հայոց եկեղեցու հայրապետների մէջ ընկաւ ամենամեծ պատիւը՝ լինել նախաձեռնող և նախագահող ազգային-եկեղեցական այս մեծ յոբելեանի, հայ եկեղեցու և ժողովրդի բարգաւաճման և բարօրութեան համար, մաղթելով որ եկող 1913 թ. հոկտ. 12 ին, երբ մենք նորից կը գումարվենք այստեղ աւելի մեծ շուքով և համազգայնօրէն տօնելու համազգային մեծ տօնը, իրագործված լինի այն մեծ ակտը, որով Նորին Վեհափառութիւնը կամեցաւ յաւերժացնել այս մեծ տօնը, այն է՝ իրագործված լինի դպրոցական ֆոնդը»։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 13 հոկտեմբերի

«Մշակ» հայ լրագրի խմբագրութեան։

Հաճեցէք ընդունել ձեր երիտասարդ եղբայրակցից՝ «Утро Тифлиса» թերթի խմբագրութիւնից մտերիմ ողջոյն հայ ժողովրդի կեանքի նշանաւոր դէպքի առիթով —սիրոյ և եղբայրութեան մեծ նախակարապետների, հայկական թարգմանիչ-գուսանների՝ Մեսրոպ Մաշտոցի և Սահակի ու նախատպագրիչ—«Պարզատումարի» տպագրիչ—Յակոբի պատուին տրվող տօնախմբութիւնների սկզբնաւորութեան առիթով։ Փառք և յաւերժ երախտագիտութիւն թէ հայոց լեզուի այդ առաջին կարապետներին և իրանց ժողովրդի մէջ ուսումն տարածողներին և թէ տպագրութեան յետագայ տարածիչներին և ազնիւ վաստակաւորներին, որոնք հազարամեայ խժդժութիւնների, վայրագութիւնների մէջ ուսուցանում էին ժողովրդին ճշմարտութեան, բարութեան և սիրոյ խօսքերը։

Ժողովրդի 15-դարեայ կուլտուրական գոյութեան հիմքի վրա կառուցվում է նրա անխորտակելի մեծութիւնը, և մենք, այսօրվայ հանդիսաւոր րօպէին, ակնածութեամբ խոնարհեցնում ենք մեր գլուխները այդ մեծութեան առաջ և թոյլ ենք տալիս մեզ միանալ երախտապարտ հայ ժողովրդի երախտագիտական զգացումներին դէպի «ոսկէ դարի» հիմնադիրները այդ ժողովրդի գրականութեան մէջ։ Փառք։

«Утро Тифлиса» ամենօրեայ թերթի խմբագրութիւն

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴՈՒՇԵԹՈՒՄ

Դուշէթ, 14 հոկտեմբերի

Ամսիս 13-ին տեղիս հայոց Ս. Աստուածածնին եկեղեցում մատուցվեց հանդիսաւոր պատարագ, որից յետոյ կատարվեց հոգեհանգիստ հայ գրականութեան անմահ վաստակաւորների յիշատակին։ Ներկայ էին պատարագին տեղիս հայոց եկեղ.-ծխ. դպրոցի աշակերտութիւնը՝ իրանց ուսուցիչների հետ միասին և բազմաթիւ հասարակութիւն։

Պատարագից յետոյ ծխ. դպրոցում եղաւ հանդէս, որը բաց անելով դպրոցի ուսուցիչ Ցուսիկ քահ. Ապրիեանը՝ նախ հայերէն և ապա վրացերէն երկարօրէն խօսեց հայ գրերի գիւտի և տպագրութեան պատմութեան մասին, և ապա ներկայ եղող աշակերտութեանը և հանդիսականներին յորդորեց, որ Վրաստանի հայութեան համար այս անապատում՝ չը մոռանան իրանց մայրենի քաղցր լեզուն, ազգը և բազմաչարչար եկեղեցին, այլ հաւատարիմ մնան նրան. չը նմանվեն ազգի դաւաճաններին, որոնք հէնց այստեղ շատ կան, որ չեն սիրում այն, ինչ որ ազգային է, այլ սարսափելի օտարասէր են և այլն։ Յետոյ խօսեց դպրոցի վարժուհի օր. Սաթենիկ Շահբազեանը. նա ի միջի այլոց շեշտեց, որ մեծ աշակերտները, որոնք շնորհիւ այս ուսումնարանի՝ արդէն գիտեն իրանց մայրենի լեզուն, այսուհետև ի պատիւ այս տօնի՝ տանը և դուրս անպատճառ հայերէն խօսեն, որ մանվեն լուսաւոր մարդկութեան և պարտաճանաչ լինեն դէպի ազգային կեանքը։

Բանախօսութիւններից վերջը եղաւ խմբական երգեցողութիւն ու արտասանվեցին մի քանի հայերէն ոտանաւորներ («Մայր Արաքսի ափերով», «Ազատն Աստուած» և այլն)։

Հանդէսի վերջը, նախաձեռնութեամբ դպրոցի ուսուցիչների, բոլոր աշակերտ-աշակերտուհիները (32 հ.) և կողմնակի հանդիսականներ ուրախ տրամադրութեամբ և երգեցողութեամբ գնացին էկսկուրսիա դէպի հայոց ս. Գէորգի անտառը։ Երբ հասան ծառազարդ բլուրը, այնտեղ, բնութեան ազատ ծոցում, վճիտ աղբիւրի առաջ նախ Ցուսիկ քահանան կատարեց հոգեհանգիստ ս. Սահակի, ս. Մեսրոպի և այլ վաստակաւորների անթառամ յիշատակի համար. վերջը աշակերտութիւնը երգեց միասին «Հայր մերը», և ապա եղան մանկական ուրախ խաղեր։ Դրանից յետոյ շրջագայելով Հրաշակերտ ուխտատեղիի նշանաւոր վայրերը, էկսկուրսիան շարունակեց իր ճանապարհը դէպի մերձակայ Ռազմավիրական ճանապարհը և ապա մտաւ եղբայրք Ապրիլեանների այգին, ուր բոլորն էլ հիւրասիրվեցին խաղողով։ Ուսուցիչները յարմար առիթից օգտվելով՝ բացատրեցին սաներին բուսականութեան և ծառերի կեանքի մասին։

Ժ. 5 ին բոլորն էլ ուրախ տրամադրութեամբ վերադարձան իրանց տները։

Կիրակի օրն էլ կատարվեց հայրապետական մաղթանք. ներկայ էր աշակերտութիւնը իր ուսուցիչների հետ միասին։

Կարեկից

ՆԱՒԹԱՅԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԻ ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ԹԱՆԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ահա ամբողջ երեք տարի է, որ ժողովուրդը տնտեսապէս տուժում է Նոբէլի ճանկերում, անձայն-անխօս իր վզպանները դատարկելով այդ կովկասեան Ռոկֆէլլէրի գրկում, և տնտեսական այս անտանելի դրութեան վրա ոչ մամուլն է ձայն բարձրացնում, ոչ հասարակութիւնն է աղաղակում և ոչ իշխանութիւնն է միջոցներ ձեռք առնում։

Վերջին ժամանակներս նաւթային արդիւնքների գները բարձրացել են չը լսված չափերի և շատերի համար դրեթէ անմատչելի դարձել, և այդ միայն մի մարդու քմահաճոյքի պատճառով, նրա ագահ ընչասիրութեան համար, որ նստած ոսկէ թումբի վրա՝ կշեռքի նժարը որ կողմն ուզում է, այնպէս է ծռում։

Ուղիղ 3 տարի առաջ, 1910 թ. հոկտ. 30-ին, Նոբէլը բոլոր մանր նաւթարդիւնաբերողների հետ օրինական կարգով պայմանագիր կապեց, որ ամբողջ Ռուսաստանում կերօսինի վաճառման իրաւունքը իրան պատկանի, իսկ նաւթարդիւնաբերողները իրանց արտադրած կերօսինը իրան յանձնեն պայմանագրում որոշված գնով։ Պայմանագրի ժամանակամիջոցն էր 6 ամիս՝ մինչև 1911 թ. ապրիլի 1-ը։

Ցանկարծ անսպասելի կերպով կերօսինի գինը $14\frac{1}{2}$ կոպէկից բարձրացաւ 28 կոպէկի, իսկ հում նաւթի գինը մնաց նոյնը, առանց մի կոպէկ բարձրանալու. և այդ այն պատճառով, որ ինչքան հնար է շատ կերօսին արտադրեն գործարանատէրերը։ Միանգամից այդքան բարձրացնելով կերօսինի գինը՝ գործարանատէրերի գայրոյթը շարժեց, քանի որ Նոբէլը նրանց տալիս էր միայն նախկին գներից աւելորդ գրօշներ, բայց արդէն ուշ էր։ Սակայն Նոբէլը աչքի առաջ չէր ունեցել նաև փակված գործարանները, որոնք յանկարծ կենդանութիւն ստացան և սկսեցին եռանդով գործել։ Նոբէլը շտապեց ուղղել իր սխալը և նրանց հետ էլ կապվեց առաջիններից աւելի լաւ պայմանով յօգուտ նորից կենդանութիւն ստացած գործարանների։ Պէտք է նկատել, որ մեծ, խոշոր ֆիրմաները այստեղ չէզոք մնացին, քանի որ նրանք հին պայմաններով իրաւունք չունեն Ռուսաստանում նաւթ վաճառել, բացի իրանց յատկացրած որոշ տեղերից։

Այդ ժամանակ Բագուի թերթերը սկսեցին թեթև փամփուշտներ արձակել Նոբէլի հասցէին, բայց նա պատասխանելով ոսկէ ռումբերով՝ ստիպեց նրանց լռել։

Կանգ առաւ Բագուի բօրսայի գործողութիւնը, մեծ վնասներ կրեցին նօտարական հիմնարկութիւնները, տուժեց և պետական գանձարանը, քանի որ գրաւագրաւոր թղթերը առանց վաճառելու մնացին։

Այդ դրութիւնը շարունակվեց մինչև ապրիլի 1-ը, այսինքն մինչև նաւագնացութեան բացվելը։ Նաւթարդիւնաբերողները իրար մէջ պայմանաւորվեցին, որ Նոբէլին այլ ևս մի կաթիլ կերօսին չը տան, այլ միացած ույժով իրանք վաճառեն իրանց արդիւնքը։ Սակայն Նոբէլը քնած չէր. նա վաղօրօք բոլոր նաւթատար շոգենաւերը վարձեց, որպէսզի նաւթարդիւնաբերողները միջոց չունենան իրանց նաւթը արտահանել։

1911 թ. ապրիլի 1-ին Նոբէլեան պայմանագրի ժամանակը լրանալով՝ կերօսինի գինը միանգամից իջաւ։ Բայց նաւթարդիւնաբերողները ապշած մնացին, երբ տեսան որ մի հատիկ ազատ նաւ չը կայ նաւթ արտահանելու համար։ Նրանք քօռ ու փօշման նորից գլուխ խոնարհեցին Նոբէլին և այս անգամ ոչ թէ միայն կերօսինը, այլ և հում նաւթը, մազութը, միւս արդիւնքները։ Եւ այս անգամ առանց որևէ պայմանագրի, ստիպողական կերպով։

Բայց այս բոլորից տուժողը, քերթվողը ժողովուրդն է, որ ամբողջ երեք տարի ահագին զոհաբերութիւն է արել լոյս և վառելիք ձեռք բերելու համար և այժմ էլ շարունակ անում է հինգ անգամ աւելի վճարելով այդ անհրաժեշտ կենսական պիտոյքի համար, մի մարդու անյագ կոկորդը յագեցնելու համար։

Բայց այդ դեռ բաւական չէ, որ նաւթի մենավաճառութիւնը Նոբէլի ձեռքումն է գտնվում։ Կովկասի համար Նոբէլից էլ վաճառման իրաւունքը վերցրել են Թիֆլիսի նաւթավաճառները, որոնք իրանց կողմից գնի վրա մի բան աւելացնելով, իսկ դրանցից էլ նաւթ վերցնող և այս ու այն գզով վազօնով նաւթ առաքող կօմիսիօներներն էլ իրանց սինդիկատն ունեն։ Դրանք էլ էլի մի բան են աւելացնում գնի վրա։

Այդպիսով նաւթային արդիւնքները մեզ հասնում են չորրորդ ձեռքից։ Ի հարկէ, այստեղ էլ մի բան պէտք է շահի նաւթի պահեստ ունեցողը մանրավաճառների վրա ծախելով նաւթը, իսկ վերջիններս էլ առանց վաստակի հօ չեն ծախելու։

Այդ դէպքում աւելի կեղեքվողը, տուժողը հասարակ դասակարգն է, որը բողոքելու, ձայն բարձրացնելու ոչ մի միջոց չունի։ Նա Աստուծոյ տուած երկրի աղբիւրից իրաւունք չունի օգտվելու, քանի որ Նոբէլների պէս անյագները չեն սանձահարվի։

Իսկ այս դէպքում կարևոր է նախ մամուլի ձայնը և ապա իշխանութեան միջոցները։ Իշխանութիւնը շատ միջոցներ ունի զսպելու հարստահարիչներին, միայն այդ միջոցները գործադրել է հարկաւոր։

Ս. Նազարեան

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նոր սխրագործութիւն

Զաքաթալա, 12 հոկտեմբերի

Մի օր առաջ երեք անյայտ անձինք պահակների (ստրաժնիկ) տարազով՝ ոտից գլուխ զինված՝ մտնում են շրջանիս Սուսագիլ գիւղը։ Այնտեղ ձևանալով իբրև ղրկված իշխանութեան կողմից՝ մի քանի անհրօւմ խուզարկութիւններ կատարելու՝ զէնքեր գրաւելու համար, փառաւորապէս թալանում են մի քանի տներ և հետները վերցնելով մօտ 700 ր. կանխիկ դրամ՝ չքվումգնում են...

Ինչպէս լսում ենք, ադմինիստրացիան ամեն հնար ի գործ է դնում վերջ դնելու աւազակախմբի գոյութեան։ Երանի թէ աջողվէր այդ գեղեցիկ ձեռնարկութիւնը և խաղաղ ազգաբնակութիւնը դառնար իր առօրեայ հոգսերը հոգալու... Սօյզալէ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԱՒԹԱՇԽԱՐՀԻՑ

XVII

Մոռացված մարդիկ

Բագու, 10 հոկտ.

Տարիների ընթացքում մեր քաղաքում հազարաւոր հոգուց բաղկացած պարիաների մի խումբ լուռ ու մունջ օրն ի բուն քարշ է տալիս իր ծանր բեռը, հեալով միշտ նրա տակ, բայց և երբէք բողոքի մի ծպտուն անգամ չը հանելով բերանից։

Այդպէս է միշտ։

Կապիտալի հզօր թաթը երբէք թոյլ չէ տալիս բարձրացնել իր գլուխը աշխատանքի ստրուկներին։

Այդպէս են մեր ձիաքարշի ծառայողները։

Տարիների ընթացքում նրանք լուռ, առանց բողոքի տարել են այն բոլոր տանջանքները, որ ստեղծել էր նրանց համար մեր ձիաքարշի ընկերութիւնը՝ նրանց աբիւն-քրտինքի աշխատանքով 100 տոկոս դիվիդենտ տալով իր անդամներին։ Նրանք համբերել են, տարել, միշտ յոյս ունենալով, որ ահա այսօր վաղը ձիաքարշը կանցնի քաղաքին և վերջապէս նրանց խղճալի դրութեան վրա էլ ուշադրութիւն կը դարձնեն։

Դժբաղդը միշտ յոյսով է ապրում, այդ յոյսն է նրան կեանք տալիս, ույժ տալիս տանելու բոլոր ցաւերն ու տանջանքները ապագայի վարդագոյն յոյսերով։

Եւ ահա վերջապէս քաղաքը տիրացաւ ձիաքարշին։

Նիկօլայեվսկայա փողոցի վրա գտնվող քաղաքային պալատի տէրերը, որոնց օրը սկսվում է ցերեկվայ ժամը 10-ին և վերջանում 2-ին, որոնք իրանց 4 ժամվայ աշխատանքի համար արքայավայել ռոճիկներ են ստանում, մի անգամ, գոնէ մի անգամ այս ութ ամսվայ ընթացքում իրանց հայեացքը չը դարձրին դէպի իրանց խղճուկ ու մոռացված ստորադրեալները։

Մասնաւոր տէրերից քաղաքի ստորադրեալները դարձան քաղաք. բնակիչ. ձիաքարշի ծառայողները ի հարկէ իրաւունք ունէին սպասելու, որ այսօր դրանց դրութիւնը գոնէ փոքր ինչ կը բարելաւվի, բայց նրանք չարաչար սխալված են։

Возъ и ныне тамъ.

Հարիւր հազարների օգուտներ տուող ձիաքարշի ծառայողները այսօր էլ նոյն խղճալի դրութեան մէջ են, ինչ որ 10—15 տարի առաջ և, ինչպէս երևում է, միշտ էլ այդպէս կը մնան, եթէ վերջապէս չըմբռնեն այն ճշմարտութիւնը, թէ «մինչև երեխան լաց չը լինի, մայրը ծիծ չի տայ»։

Էլ ո՞ր օրվան են սպասում նրանք, միթէ այն օրվան, երբ բոլորն էլ անդամալոյծ դարձած, քաղցած ու մերկ տանը ընկած

եկան նրա համար տաղտկալի, չեղած օրեր, և ամեն օր բերում էր նրան մի անսպասելի պարգև։

Ի թիւս այլոց քննիչը նրան մի կոչնագիր ուղարկեց։

Քննիչի մօտից նա տուն դարձաւ անպատված, կարմրած։

Դանակը դրել էր կոկորդիս, թէ ինչու էիր ստորագրում։ Ստորագրում էի, ինչ արած։ Կարծես թէ դիտմամբ արած լինէի. բերում էին խանութ, ես էլ ստորագրում էի. ես գրածն էլ չեմ կարողանում կարդալ։

Եկան ինչ-որ երիտասարդներ անհոգ դէմքերով, կնքեցին խանութը և տան բոլոր կահ-կարասիքը վեր գրեցին։ Նենգ մտամոլութիւն տեսնելով այս բոլորի մէջ և առաջվայ պէս իրան ոչ մի յանցանք չը վերագրելով՝ անպատված Ավշէվը վազվզում էր զանազան հիմնարկութիւններ և բողոքում։ Ամբողջ ժամերով նա սպասում էր նախասենեակներում, երկար խնդիրներ էր շարադրում, լաց էր լինում և հայհոյում։ Նրա բողոքներին պատասխանը և քննիչն անհոգ և կտրուկ պատասխանում էին՝

— Եկէք, երբ ձեզ կը հրաւիրեն, այժմ մենք ժամանակ չունենք։

Իսկ միւսները պատասխանում էին.

— Այդ մեր գործը չէ։

Կրթված քարտուղարն էր, որ, ինչպէս թւում էր Ավշէվին, կարող էր նրան օգնել, միայն ուսերն էր շարժում և ասում.

— Դուք ինքներդ էք մեղաւոր, չը պէտք է տաւար լինել։

Ծերունին աշխատում էր, իսկ ոտը առաջվայ պէս թմրում և մարսողութիւնը հետզհետէ վատանում էր։

Երբ անգործութիւնը նրան յոգնեցրեց և կարիքը վրա հասաւ, նա վճռեց գնալ հօր մօտ՝ Ջրաղացը, կամ եղբօր մօտ՝ ալիւրի առևտրով զբաղվելու, բայց նրան քաղաքից դուրս չը թողին. ընտանիքը գնաց հօր մօտ, իսկ ինքը մնաց միայնակ։

Օրերն անցնում էին օրերի ետևից, առանց ընտանիքի, առանց գործի և փողի. պատուելի և յարգելի հին երեցփոխն ամբողջ օրերով թափառում էր բարեկամների խանութները, ուտում, խմում և խորհուրդներ էր լսում։

Ժամանակ սպանելու համար առաւօտները և երեկոները եկեղեցի էր յաճախում։ Նայելով ամբողջ ժամերով պատկերներին՝ նա չէր աղօթում, այլ մտածում էր։ Նրա խիղճը մաքուր էր և իր դրութիւնը նա բացատրում էր սխալմունքով և թիւրիմացութեամբ. Նրա կարծիքով՝ բոլորը առաջացել էր նրանից, որ քննիչը և պաշտօնեաները երիտասարդ և անփորձ մարդիկ էին։

Նրան թւում էր, որ եթէ մի ծեր դատաւոր նրա հետ անկեղծ և մանրամասն խօսելու լինի, ամեն ինչ իր հին ընթացքը կը ստանայ։ Նա չէր հասկանում իր դատաւորներին, իսկ դատաւորներն ըստ երևոյթին նրան չէին հասկանում։

Օրերը վազում էին օրերի ետևից և վերջապէս երկար ձանձրացնող ժամանակամիջոցից յետոյ հասաւ դատաքննի օրը։

Ավշէվը վերցրեց 50 ր. պարտք, տների համար սպիրտ և ստամոքսի համար ճար գնելու և գնաց այն քաղաքը, ուր դատական պալատն էր գտնվում։

Դատը շարունակվեց մէկ և կէս շաբաթ։ Ամբողջ դատի ժամանակ Ավշէվը իրան լուրջ և վայելուչ էր պահում, ինչպէս որ վայել է յարգելի և անմեղ դատապարտված մարդուն. նստած էր իր վիճակակից ընկերների մօտ, լսում էր և կատարելապէս ոչինչ չէր հասկանում։ Նրա տրամադրութիւնը թշնամական էր։ Նա բարկանում էր, որ իրան երկար պահում են, որ ոչ մի տեղ պասվայ կերակուր չի կարողանում գտնել, որ պաշտպանը իրան չի հասկանում և չի խօսում այն, ինչ որ հարկաւոր էր։ Դատաւորներն ըստ երևոյթին այնպէս չէին դատում, ինչպէս որ հարկաւոր էր։ Նրանք Ավշէվին ուշք չէին դարձնում. Նրանք դառնում էին երեք օրը մի անգամ և այնպիսի հարցեր էին տալիս, որ նրանց Ավշէվը պատասխանելով՝ հասարակութեան մէջ ծիծաղ էր յարուցանում։ Երբ նա ուզում էր խօսել իր վնասների, այն բանի մասին, որ կամենում է պահանջել դատական ծախքերը, պաշտպանը դառնում և անհասկանալի նշան է անում. հասարակութիւնը ծիծաղում էր, իսկ նախագահը խստութեամբ յայտնում էր, որ նրա գործին չէ վերաբերում։ Իր վերջին խօսքերն արտասանելու ժամանակ նա այն չասաց, ինչ որ սովորեցրել էր նրան պաշտպանը, այլ մի ուրիշ բան, որը նոյնպէս ծիծաղ առաջացրեց։ Այն զարհուրելի ժամերը, երբ երդուեալները իրանց սենեակում խորհրդակցում էին, նա բարկացած նստած էր բուֆէտում և բոլորովին չէր մտածում երդուեալների մասին։ Նա չէր հասկանում, թէ ինչու նրանք այնտեղ այնպէս խորհրդակցում են, քանի որ բոլորը պարզ է, և ինչ են ուզում իրանից։

Քաղցելով, նա խնդրեց սպասաւորին, որ պատվան մի էժան բան տայ ուտելու։ Քառասուն կոպէկով նրան մի ինչ-որ սառը ձուկը տուին։ Նա կերաւ և իսկոյն զգաց, թէ ինչպէս այդ ձուկը գետի պէս պտտվում էր փորում. փորը սկսեց ցաւել, այրվում էր։

Երբ նա լսում էր հարցական կէտերը կարդացող դատաւորին, նրա ներքինը տակնուվրա էր լինում, մարմինը սառը քրտինքով էր ծածկվում, ձախ ոտը թմրում էր, ոչինչ չէր լսում, ոչինչ չէր հասկանում և անտանելի կերպով տանջվում էր այն բանից, որ դատաւորին նստած կամ կանգնած պիտի լսէ։ Վերջապէս երբ նրան և ընկերներին թոյլատրեցին նստել, վեր կացաւ դատական պալատի դատախազը և ինչ-որ անհասկանալի բան ասաց։ Իսկոյն երևացին ժանդարմներ, որոնք կարծես գետնից բուսան մերկացրած սրերով և շրջապատեցին բոլոր մեղադրվածներին։

Ավշէվին հրամայեցին վեր կենալ և գնալ։

Այժմ նա հասկացաւ, որ իրան դատապարտել են և հսկողութեան ենթարկել, բայց նա չը վախեցաւ և ոչ էլ զարմացաւ։ Նրա փորի մէջ այնպիսի անկարգութիւն էր կատարվում, որ ժամանակ չունէր հսկողութեան մասին մտածելու։

— Կը նշանակէ՝ այժմ այլևս մեզ չեն թողնի հիւրանոց — հարցրեց նա իր ընկերներից մէկին — իսկ այնտեղ ես ունեմ 3 ր. փող և մէկ քառորդ ֆունտ թէյ։

Նա մտաւոր իր տանն էր քնում, ամբողջ գիշերը զզվում էր ձկնից և միայն երեք րուբլու և քառորդ ֆունտ թէյի մասին էր մտածում։ Առաւօտը վաղ, երբ երկինքը սկսեց կապտել, նրան հրամայեցին հագնվել և գնալ։ Երկու զինւոր նրան բանտ տարան։

Քաղաքի փողոցները երբէք նրան այնպէս երկար և անվերջ չէին թւացել։ Նա ոչ թէ մայթով էր գնում, այլ փողոցի մէջտեղով, որը ծածկված էր ձիւնի հալվելուց առաջացած ցեխով։ Նրա ներքինը դարձեալ կռւում էր ձկան հետ, ձախ ոտը թմրում, կրկնակօշիկները նա չը գիտէր որտեղ է թողել՝ դատարանում թէ մասնաւոր տանը, իսկ ոտները սառում էին։

Հինգ օրից յետոյ բոլոր դատապարտվածներին դարձեալ դատարան տարան դատավճիռը կարդալու։ Ավշէվը լսեց, որ իրան ուղարկում են Տօբօլսկի նահանգը ապրելու։ Այս էլ նրան չը վախեցրեց և ոչ էլ զարմացրեց։ Նրան թւում էր, թէ դատը դեռ չէ վերջացել և գործը դեռ ևս շարունակվում է, և որ «իսկական» դատավճիռը դեռ ևս չէ կայացել... Նա ապրում էր բանտում և ամեն օր այդ դատավճռին էր սպասում։

Միայն կէս տարի անցնելուց յետոյ, երբ եկան նրա մօտ կինը և Վասիլ որդին մնաս բարեւ ասելու, երբ նա աղքատ հագնված այդ նիհար պառաւի մէջ հազիւ ճանաչեց իր նախկին վեհաշուք Ելիզավէտա Տրոֆիմօվնային և երբ որդու վրա փոխանակ գիմնազիական համազգեստի՝ տեսաւ մի հնամաշ պիջակ և սարպինկի անդրավարտիկ, նա հասկացաւ, որ իր վիճակն արդէն որոշված է, որ այլևս որևէ նոր «դատավճիռ» չի վերադարձնի իրան իր անցեալը։ Եւ նա առաջին անգամ իր դատի և բանտարկութեան ամբողջ ժամանակամիջոցում քշեց իր դէմքից տխուր արտայայտութիւնը և դառնութեամբ լաց եղաւ։

Օր. Վիկտորիա Դուբեան

կը լինեն, թէ սպասում են՝ մինչև որ մեր քաղաքային հայրերի սիրտը գութ ընկնէ։

Բայց այդ դէպքում նրանք պէտք է մինչև աշխարհի վերջը սպասեն, որովհետև մեր քաղաքային հայրերի սիրտը այնքան կարծր է, և Նիկօլայեվսկայա փողոցի պալատի պատերը այնքան հաստ, որ ոչ մի աղաչանք ու պաղատանք չի կարող նրանց միջով ներս թափանցել։

Վաղարշակ Թումանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Այսօր, նոյեմբերի 17-ին, առ. ժամը 11-ին, Էջմիածնից ստացված հեռագրի համաձայն, որ ուղարկել է Վրաստանի և Իմերէթի հայոց թեմի կառավարիչ Եփրեմ եպիսկոպոսը, կատարվելու է Թիֆլիսի վանքի աւագ-եկեղեցում մաղթանք Նորին Կայսերական Բարձրութիւն Թագաժառանգ Արքայորդու առողջութեան համար։ Կարգադրված է կատարել մաղթանք և թեմի բոլոր եկեղեցիներում։

— Այսօր, նոյեմբերի 17-ին (նոյեմբերի 17-ի հրովարտակի տարեդարձ) Վրաստանի էկզարխ Իննօկէնտին կը կատարէ գոհաբանական մաղթանք այն առիթով, որ Թագաւոր Կայսրը և Կայսերական Գերդաստանը հրաշքով ազատվեցին Բօրկի կայարանում գնացքի խորտակման ժամանակ։

— Վերադարձաւ Բագուի և Գանձակի նահանգներից Կովկասի փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնական սենատոր Վատացին։

— Մօսկվայի «Русск. Сл.» թերթի № 235-ում կարդում ենք հանգուցեալ Եմ. ք. Նազարեանցի մասին. «Հոկտ. 11-ի երեկոյեան վախճանվեց հայ եկեղեցու միաբան Եմ. ք. Նազարեանցը, Մօսկվայի հայ գաղութի աչքի ընկնող անդամներից մինը, մի խոշոր դէմք, որի մասին դժուար կը լինի երկու երեք խօսքով բաւականանալ։ Բազմակողմանի ուսեալ, բացի դրանից բնութիւնից առատ օժտված Եմ. ք. Նազարեանցը առաջին իսկ հանդիպումից թողնում էր ամենանպաստաւոր տպաւորութիւն։ Ուղղակի հաճոյք էր մարդ զգում նրա հետ խօսելիս։ Նա զարմացնում էր իր կրթութեամբ և անսահման համեստութեամբ։ Հանգուցեալը Իզմիրլեան կաթողիկոսի երդուեալ համախոհներից մինն էր։ Սակայն այդ նրա անձնական տպաւորութիւնն էր։ Հայ հասարակութեան լայն խաւերին Նազարեանցը յայտնի էր իբրև գրող, բելլետրիստ ու հրապարակախօս։ Ի միջի այլոց իր կրօնական գրուածքներից մինը նա գրել է ռուսերէն։ Եմ. ք. Նազարեանցը բացի այս ամենից, «Մշակ» հայ լրագրի ամենահին աշխատակիցներից էր»։

— «К.»-ին հեռագրում են Պետերբուրգից. «Չէչէնայի և Դաղստանի մասին կարդացած իր զեկուցագրի մէջ պրոֆ. Կովալեվսկին այն կարծիքը յայտնեց, թէ այժմ, Մերձաւոր Արևելքի բարդութիւնների ժամանակ, հարկաւոր է առանձին ուշադրութիւն դարձնել Զելիմ-խանի և այն չէչէնների վրա, որոնք խմբերով թողնում են Ռուսաստանը և գնում են Թիւրքիա սլաւօնների դէմ կռուելու համար։ Պրոֆ. Կովալևսկին ենթադրում է, որ երբ պատերազմը կը վերջանայ, չէչէնները կը վերադառնան Ռուսաստան և իրանց ռազմի փորձը կը գործադրեն իրանց առելի գեաւուրների վրա։ Կովալևսկին գտնում է անհրաժեշտ, որքան կարելի է շուտով ձևափոխել Կովկասի մի քանի սահմանները և հաստատապէս ի կեանք կոչել ռուսական հիմունքներ։

— Հոկտեմբերի 20-ին, ընդհանուր կուրիայի կողմից Պետական Դումայի անդամի ընտրութիւնը տեղի կունենայ ազնուականների ժողովարանի շէնութեան մէջ քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանի նախագահութեամբ, իսկ ռուս ազգաբնակութեան կողմից՝ դումայի նիստերի դահլիճում կամերգէր Բէզօբրազովի նախագահութեամբ։ Ընտրութիւնները յիշեալ օրը կը սկսվեն ցերեկվայ ժամը 12-ից։

— Բագւում Կ. Խատիսեանը հրաժարվեց քուէարկվել Դումայի պատուիրակի պաշտօնի համար։

— Կիրակի, հոկտեմբերի 21-ին, Պետերբուրգ է մեկնում վաճառականների աւագ Ա. Միլեանը՝ մասնակցելու համար Պետական Խորհրդի անդամների ընտրութիւններին առևտրի ու արդիւնաբերութեան կողմից։

— Կիրակի, հոկտ. 14-ին, յունաց եկեղեցում յոյն գաղութի և շատ ռուսների ներկայութեամբ կատարվեց մաղթանք բալկանեան պատերազմում մասնակցող քրիստոնեաների զէնքի աջողութեան համար։

— Այսօր, նոյեմբերի 17-ին, Թիֆլիսում բացվում է թռչնահանդէս։ Բացումը տեղի կունենայ Կրուժօկի ամառային այգում, ցերեկվայ ժամի 2-ին։ Ցուցահանդէսի բացման ներկայ լինելու հրաւիրված են զանազան հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչներ։

— Ռուսաց Կայսերական Աշխարհագրական Ընկերութեան Կովկասեան բաժանմունքի անդամների տարեկան ընդհանուր ժողովը նշանակված է այսօր Կովկասի փոխարքայի դիւանատան շէնութեան մէջ։ Ժողովը հրապարակային է. մուտքը հասարակութեան համար ձրի է։

— Կ. Հ. Բ. Ը. խորհուրդը խնդրում է տպել, որ ինքն շնորհակալութեամբ ստացել է տ. Սիրանոյշ Շահվերդեանից, Ռուբէն Խաչատրեանից և Աննա Խաչատրեանից՝ ի յիշատակ հանգուցեալ Մկրտիչ Խաչատրեանի՝ յօգուտ ճաշարանի 50 ր.։

— Վաղը Մանթաշեան առևտրական դպրոցում նշանակված է վաճառականների բանկի հիմնադիրների կազմակերպիչ յանձնաժողովի նիստը։

— Այսօր նորակոչ զինուորացուներին երդում են տալու քաղաքային վարչութեան մէջ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Սօֆոկլէսի «Էդիպ Արքայ» ողբերգութիւնը

Ամբողջ 25 դար է բաժանում մեզ այն նշանաւոր պատմաշրջանից, երբ եւրոպական հարաւի մի սքանչելի անկիւնում—հրաշագեղ Ելլադայում—ծաղկում էր յունական փարթամ կուլտուրան։ Ամբողջ 25 դարերի խորութեան մէջ է թաղված այդ կուլտուրան, սակայն նրանում ծնունդ առած ու զարգացած արուեստի նմուշները մինչև այժմ էլ պահպանել են իրանց գեղարուեստական արժէքը։ Մի Հոմերոս իր անմահ «Իլիականով» և «Ոդիսականով» մինչև այսօր էլ էպիքական սառնասրտութեան և գեղարուեստական ճշմարտութեան տիպար է հանդիսանում։ Մի Ալքէյուս, մի Սափֆօ, մի Պինդար, որոնք դասական աշխարհի հռչակաւոր լիրիքներն էին, մինչև այժմ էլ չեն կորցրել իրանց նշանակութիւնը։ Մի Էսքիլէս, որը իր «Շղթայված Պրոմէթէուսով» եւրոպական համաշխարհային պօէզիայի համար անսպառ ոգևորութեան աղբիւր է ծառայել, Գէօթէի «Ֆաուստի» և Բայրօնի «Կայէնի» նախատիպն է հանդիսացել։ Մի Սօֆոկլէս, մի Էվրիպիդէս, որոնք անմահացան՝ առաջինը իր «Էդիպ արքայով» և «Էդիպը Կոլօնում», իսկ երկրորդը՝ «Մէդէա» ողբերգութիւններով։ Այո, 25 դարերն են բաժանում մեզ այդ էպօխայից, սակայն մենք այսօր էլ սքանչանում ենք Սափֆօյի քնքոյշ լիրիզմով, Պինդարի ներբողներով, Հոմերոսով, Հեսիոդով, էլ չեմ խօսում համամարդկային հարցեր շօշափող յունական փիլիսօփաների մասին։

Սօֆոկլէսի «Էդիպ արքան» գրված է V դարում Ք. ծ. առաջ, այսինքն սրանից 2500 տարի առաջ։ Սա գեղարուեստական մի հրաշակերտ կոթող է, որ կանգուն է մնացել դարերի խորութեան մէջ։ Էդիպի կեանքը՝ դա մի ցնցող ողբերգութիւն է, ... ծանր, քան ինքը մահը։ Էդիպի ողբերգութիւնը կանխորոշված է եղել ճակատագրի անողոք տնօրէնութեամբ. հին յոյների համար չը կար ոչինչ, որ արգասիք չը լինէր ճակատագրի տնօրէնութեան. Էդիպը դժբաղդ էր դեռ չը ծնված։ Թէբէի Լայոս արքան և նրա կին Իօկաստան, Էդիպի ծնողները, պատգամախօսից իմացել են, որ իրանց ծնվելիք զաւակը պէտք է դառնայ հայրասպան և պղծող հարազատ մօր անկողնու։ Այս երկու սոսկալի եղեռնագործութիւնից խուսափելու համար ծնողները վճռում են նորածին Էդիպին ոչնչացնել և յանձնում են արքայական ստրուկներից մէկին, որ մահացնի։ Սակայն բարեսիրտ ստրուկը տալիս է մանկան այն հովւին, որը իր կարգին թշուառ երեխային յանձնում է Կորնթոսի անզաւակ Պօլիպ թագաւորին։ Էդիպը մեծանում է և, լսելով մէկից իր ծագման անորոշութիւնը, գնում է Դէլֆիա՝ պատգամախօսի մօտ՝ խնդիրը պարզելու, որտեղ և իմանում է իր գործելիք երկու սոսկալի ոճիրների մասին։ Սարսափած Էդիպը թողնում է իր կարծեցեալ ծնողներին և փախչում, որպէսզի իր ձեռքը չը շաղախէ հայրական արեան մէջ։ Սակայն կարելի էր միթէ, հին յոյնի հասկացողութեամբ, խուսափել օրակուլի չար գուշակութիւններից։ Փախչող Էդիպը ճանապարհին հանդիպում է իրան անծանօթ Լայոս թագաւորին և վէճի բռնվելով՝ սպանում է նրան, առանց իմանալու, որ դա իր հարազատ հայրն է։ Էդիպը գալիս է Թէբէ և ժողովրդից ընտրվում է թագաւոր, ստանալով այրի թագուհի Իօկաստայի ձեռքը, առանց իմանալու, որ դա իր հարազատ մայրն է, և այդ յանցաւոր ամուսնութիւնից ծնվում են զաւակներ։ Սոսկալի էր եղեռնագործութիւնը, կրկնակի էր ոճիրը. Էդիպը պղծել էր այն արգանդը, որից նա ինքն էր ծնվել, թէև այդ ամենը կատարվել էր անգիտակցաբար։ Բորբոքվեցին աստուածների գայրոյթը և Թէբէի ժողովրդին ուղարկեցին ժանտախտ։ Սարսափելի էր տարաժամ մահը. քաղաքը ամայանում էր, թշուառ ժողովուրդը հեծծում. Ապօլլօնի պատգամով պէտք է երևան հանվէր այն չարագործը, որի ձեռքը շաղախված էր ծերունի Լայոսի արեան մէջ և որը անարգել էր հարազատ հօր առագաստը։

Թէբէյի ժողովուրդը ապստամբվում է և իր թագաւորից փրկութիւն է հայցում։ Տիրող կացութիւնը դառնում է սոսկալի։ Դիմում են Թէբէյի կոյր Տիրեսիաս նշանաւոր ծերունի գուշակին, որ նա մատնացոյց անի չարագործի վրա, և նա մատնացոյց է անում Էդիպի վրա։ Գաղտնիքը պարզվում է. ականատեսների ցուցմունքներով և մի քանի փաստերով հաստատվում է Էդիպի մեղապարտութիւնը։ Ստեղծվում է սոսկալի դրութիւն. Իօկաստան ինքնասպանութիւն է գործում կախվելով, իսկ թշուառ Էդիպը, անողոք ճակատագրի այդ զոհը, չարաչար կերպով կուրացնում է իր աչքերը և անասելի տառապանքների մատնելով ինքն իրան թողնում ու հեռանում է սարսափելի Թէբէից։

Սօֆոկլէսի այս ողբերգութիւնը ցնցող է, տանջող ու հոգեմաշ. չը կայ աւելի խորը տանջանք, չը կայ աւելի ցնցող դրամա, քան Էդիպի տանջանքն ու ներքին փոթորիկը։

Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 15-ին, հայ դրամատիկ խումբը Արտիստական թատրոնում ներկայացրեց յիշեալ ողբերգութիւնը։

Էդիպի դերը կատարում էր Աբէլեանը։ Էդիպը վեհ է, սակայն գիւրաբորբոք. Էդիպը մեծ է, որովհետև անողոք է իր անձի վերաբերութեամբ։ Աբէլեանը վեհ էր, բայց ոչ գիւրաբորբոք. այդ վեհութիւնն էլ ըստ մեծի մասին արտաքին էր. Էդիպը սոսկալի լուրերը հանգիստ լսող չէր, նրա հոգու փոթորիկը անպատմելի էր. սակայն Աբէլեանը անխռով էր, անտարբեր, նրա արտայայտած փոթորիկը ուժգին չէր։ Էդիպը ծանր դեր է. նա դերասանից խոշոր էներգիա է պահանջում. Էդիպը իր ծանր, անասելի տառապանքների մէջ մռնչող առիւծ է, գալարվող վագր. Աբէլեանը միայն խօսում էր Էդիպ էր և պատմող Էդիպ, սակայն նա կարող էր անհամեմատ ուժեղ խաղալ։

Տիկին Մայսուրեանի Իօկաստան պահանջում էր աւելի մեծ թափ, որ յատուկ է Իօկաստային և բորբոքող խաղը։ Լաւ գուշակ-Տիրեսիաս կը լինէր Մանուէլեան, եթէ զսպէր իր եռանդոտ արտայայտութիւնը առաջին մօմենտից յետոյ, եթէ չը մոռանար, որ ինքը հիւծված, տարիների ծանրութեան տակ կորացած, բայց անողոք մի ծերունի է։ Թոյլ, վարանոտ ու քաղցրախօս էր Ալիխանեանի Կրէօնը։ Այս նշանաւոր ողբերգութեան մէջ երկրորդական դերերը աւելի աջողվել էին, քան առաջնակարգները։ Այդ դերերի մէջ ամփոփ ու արտայայտիչ էր միմիայն տ. Արմենեանի սպասաւորուհին. տիկինը չէր խօսում միայն, այլ և խաղում էր։

Բայց ինչ էր ներկայացնում ամբոխը, կլասիկ Յունաստանի այդ քաղաքացի խումբը, որ ապստամբել է ահեղի ժանտախտից դրդված։ Ողորմելի էր այդ ամբոխը. «եղձւկ» այդ ամբոխին, որ մանկէկնների մի խումբ էր կազմում բեմի վրա, բոլոր չորս գործողութիւններին էլ։ Կար նաև մելամաղձիկ ... բեմի խորքում, որը հարկաւոր պարագայում ստեղծում էր տրամադրութիւն. նուագում էին ոչ յունական կլասիկ լադերով եղանակ, այլ երաժիշտ Բալակիրևի «Արտոյտը»։

Այո, այս ներկայացումը Սօֆոկլէսի «Էդիպ արքայի» մասին էր և «Էդիպ արքայ» ողբերգութիւնը...։

Սուրխաթեան

—

Հետևեալ երկուշաբթի, հոկտեմբերի 22 ին, կը խաղացվի Նոր պիէս՝ «Մանր երազ», հեղինակութիւն Լեոն Քալանթարի։

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

«Русск. Вѣд.»-ի խմբագրական անդամներից մէկը՝ Վլադիմիր Ռօզենբերգ մօտ օրերս յաջողութիւն ունեցաւ ծանօթանալ այն նամակագրութեան հետ, որը տեղի ունէր 1881 թւականին Շչեդրինի և յայտնի բժիշկ Բէլօգօլովի միջև։ Այդ նամակներից մի քանիսը բերված են լրագրի 230-րդ համարում։ Քաղում ենք այդ նամակներից մի քանի կտորներ։

Այսօր Վիսբադէնում,—գրում է Շչեդրինը բժշկին,—Լօրիս-Մելիքօվը յայտնեց ինձ հետևեալը. Պետերբուրգում ընդ հովանաւորութեամբ (չորս բառ բաց է թողնվում) հիմնվում է մի «Ազատարար խումբ», որի նպատակն է՝ ծանօթանալ և արմատախիլ անել նիհիլիզմը, կանգ չառնելով նոյնիսկ խոշոր անձնաւորութիւնների ոչնչացման առաջ... Նրա ճիւղաւորութիւնները ցրված են հիմա արտասահմանում, այնպէս որ Լօրիս-Մելիքօվին համոզում են, որ զգոյշ լինի։ Տեղեկացնելով այդ մասին,—գրում է Շչեդրինը,—հայը աւելացրեց. «Իմ մասին, անկասկած, արդէն յայտնեցին, որ ես տեսնվել եմ ձեզ և Կօշելովի հետ»։ Կարող էք երևակայել, թէ որքան մեծ էր իմ հրճուանքը լսելով այդ բոլորի մասին։ Նա դեռ ես կարող է մի կերպ դուրս պրծնել, շատ շատ կարող են նրա վրա խէթ նայել, բայց կուժը-կուլան կարող է հասնել ինձ։ Մի ուրիշ նամակում, նոյնպէս Վիսբադէնից (այդ օրերում Լօրիս-Մելիքօվը ապրում էր դարձեալ Վիսբադէնում), Շչեդրինը գրում է բժշկին.

Իմացայ, որ «Ազատարար խումբը» վարձել է արդէն մի հմուտ մենամարտողի և աւազակի, որը դիտաւորութիւն ունի վիրաւորանք հասցնելու և ապա, մենամարտի հրաւիրելով Ռօշֆօրին, նրան սպանելու։ Այդ կերպ մտադիր են վերջացնել և Կրապօտկինի հետ։ Ես ինձ շատ դժուար կացութեան մէջ եմ զգում և վախենում եմ դրականապէս, որ իմ մասին կասկած տանեն, մանաւանդ որ գիտեն, որ լաւ յարաբերութեան մէջ եմ Լօրիս-Մելիքօվի հետ, որի մասին այստեղից անկասկած արդէն իմաց է տրված։

Ինչպէս երևում է այդ նամակագրութիւնից, Լօրիս-Մելիքօվը, դեռ 1880-ական թւականների սկիզբներում, գտնվում էր մօտիկ բարեկամական յարաբերութեան մէջ Միխայիլ Եվգրաֆօվիչ Սալտիկօվ-Շչեդրինի հետ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 13 հոկտեմբերի

Սօղանլուխում Ներսիսեան դպրոցին պատկանող $2^{1}/_{2}$ դեսեատին այգին տարիներից ի վեր անխնամ ընկած է. կար ժամանակ, որ դա օրինակելի այգի և նախանձի առարկայ էր, իսկ այսօր ընկած է անխնամ, առանց մշակութեան, առանց ջրվելու և առանց ցանկապատի, եղած խղճուկ պտղատու ծառերը և վազերը տաւարի կեր են դառել, իսկ պտղատու ծառերը կտրատվում և ամեն անց ու դարձողի համար վառելափայտ են դառնում։

Երեք շաբաթ առաջ ես հոգաբարձութեան անունով խնդիր ներկայացրի, որ այդ այգին ինձ տան 10 տարի ժամանակով, տարեկան 50 ր. վճարով. յանձն էի առնում պատել այգին ցանկով, շինել այգեպանի համար բնակարան, հանել ջուր, տնկոտել պտղատու ծառեր և այլն, ու ժամանակը լրանալուց յետոյ այդ ամենը թողնել յօգուտ դպրոցի, առանց դրանց գինը պահանջելու։ Այս խնդրագիրը յանձնեցի Կ. Գասպարեանին, որ տայ հոգաբարձութեանը, և, ... մի շաբաթից յետոյ նոյն Գասպարեանը ինձ բերանացի ասաց, որ խնդիրս մերժվեց. առանց իմանալու իսկական պատճառը, լսեցի. իսկ յետոյ իմացայ, որ Գասպարեանը խոստացել է այգին թողնել Սօղանլուխի թուրքերի ձեռքը, որ տաւար արածացնեն և այլն։ Թէ ինչ խղճի կամ ինչ շահախնդրութեան թելադրութեամբ է արել այդ, չը գիտեմ։ Թող պարոնը ինքը բացատրէ։

Աւագ Մուղդուսի-Ցակոբեան

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Կրետէ կղզում ռուսները և անգլիացիք նորից ծածանեցին թիւրքական դրօշակը։

— Ադրիանուպօլսի բերդերից մի քանիսն արդէն դաշնակից պետութիւնների ձեռքումն են։ Կռիւը կատաղութեամբ շարունակվում է։ Երկուստեք կորուստները անհամար են, պատերազմի դաշտը սոսկում է պատճառում գիտողին։

— Թիւրքիան կրկին նախազգուշացրեց Ռուսաստանին, որ եթէ յունաց նաւատորմի կողմից անմիջական վտանգ սպառնայ իր շահերին, նա անպայման փակելու է Դարդանէլը։

— Բալկանեան փոքր պետութիւնների ֆեդէրացիան լինելու է յունաց թագաւորի պատուաւոր հովանաւորութեան ներքոյ։

— Աւստրիան պատրաստվում է ակտիվ քայլ անելու, ի նկատի ունենալով բալկանեան պետութիւնների զօրքերի անսպասելի աջողութիւնները։

— Կ. Պօլսում մահմեդական խուժանը սաստիկ յուզված է թիւրքերի պարտութիւններից։ Քրիստոնեաների դրութիւնը դառնում է վտանգաւոր։

— Պրիշտինում, Նօվօ Բազարում և Կումանօվօյում սահմանվեց սերբիական կառավարութիւն։

— Կօսսօվան գրաւվեց սերբերից։ Թիւրքերը փախչում են։ Նրանք կորցրին 1000 սպանված և 2000 վիրաւոր։

— Ռուսաստանից շարունակ սանիտարական խմբեր են գնում Բալկան։

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

(ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

13 հոկտեմբերի

ԲՐԻՒՍՍԷԼ։ «Բրիւսսէլի լրագիրը» միջազգային շաքարի կօնֆերէնցիայի առիթով գրում է, որ համաձայնութիւն դժուար կարելի է կապել այն պահանջների պատճառով, որ ներկայացնելու են ռուս պատգամաւորները, որովհետև Ռուսաստանում կազմվել է իսկական շաքարի տրէստ։

ՇՏՈՒՏԳԱՐՏ։ Սկսվեց օդապարիկների մրցութիւնը Գօրդօնի մրցանակը ստանալու համար։ Թռան 20 օդապարիկներ։ Ամերիկական օդապարիկը պայթեց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետական բանկը զեղչն աւելացրեց կէս տոկոսով։

ԱՍՏՐԱԽԱՆ։ Թոքային ժանտախտով հիւանդացած բժշկուհի ուսանողուհի Կրասիլնիկօվան մեռաւ։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՑԱՑՏՆՈՒՄ Է

Մեծ-Ղարաքիլիսա, բժ. Ա. Վարդանեանին.— Ձեր հերքումը «Հօրիզօնի» № № 162-ում և 163-ում ձեզ դէմ ուղղված յօդուածների առիթով՝ ուղղել էք մեզ տպելու համար, որովհետև «Հօրիզօնը», որին ուղարկել էք այդ հերքումը տպելու, չէ ուզում իր էջերում լոյս ընծայել այն՝ անփոփոխ։ Ի նկատի ունենալով, որ դուք կարող էք ձեր միանգամայն օրինաւոր ու արդարացի պահանջը կատարել տալ օրէնքի ոյժով, որին դեռ չէք դիմել, խմբագրութիւնս չէ կարող ձեր հերքմանը տեղ տալ իր թերթի էջերում։ Ինչ վերաբերում է սեպտ. 25-ից գրած ձեր նամակին, պիտի ասենք, որ նա կը տպվի «Մշակում»։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

№4711 ՄԱԶԵՐԻ ՆԵՐԿ

Ընկուզեայ էկստրակտից

Ներկում է մազերը արագ և հիմնաւոր, նայած ցանկութեան, քնքոյշ շիկագոյնից սկսած մինչև կատարեալ սև։ Անվնասակար լինելը երաշխաւորված է։

Մի սրուակը 1 ր. 20 կ.։ Մեծադիրը 2 րուբ.։

Պարֆիւմէրիա № 4711 Ֆերդ. Միւլհենս

Մատակ. Նորին Մեծութ. Ռուսաց Բարձր Դրան

ԿԵՕԼՆ Ռ. վ. ● ՌԻԳԱ

հիմնված 1792 թ.

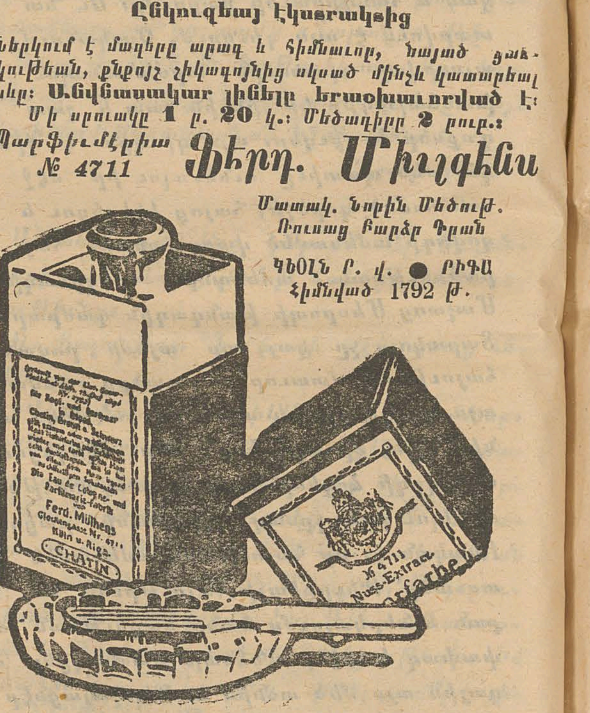

(М. 309206/309233) 10—6

600 ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ 3 ՌՈՒԲԼԻ 90 կոպ.

փոխանակ 25 ռուբ.

Մեր ֆիրմայի հետ ծանօթանալու համար մենք ուղարկ. ենք միայն այս լրագրի ընթերցողներին 600 հատ օգտ. և արժէք. առարկ., որոնցից գլխաւորն է՝ գրպ. անկէրժամաց. 1C տ. երաշխիքով, ոսկէ դուբլէ-շղթայ, ղամ. և կան. ոսկէ դուբլէ-մատանիներ ամերիկ. ադամանդով, նոյն յատկութ. ապարանջան, մանեակ և ականջօղեր (200 ր. արժէք ունեցողից չը զանազանվող), կաշուէ դեղ. պօրտմօնէ, նէսէսէր և 500-ից աւելի հետաքրք. և օգտ. առարկ.։ Բոլոր 600 առարկ. համար վերցնում ենք միայն 3 ր. 90 կ. (ժամաց. առանձին արժէ 6 ր.)։ Վերադիր վճ. ուղարկ. համար ճանապարհածախք հաշվում է՝ 1—3 գարն. համար 55 կ., Սիբիր՝ 95 կ.։ Չը հաւանած դէպքում յետ ենք վերցնում և փողը վերադարձնում։ О-во „МЕРКУРІЙ", ЛОДЗЬ. Л. 61.

(Л. 11649) 6—3

„Մշակի" խմբագրատանը վաճառվում են

հետևեալ վիպական երկերը.

1) ՋՀՈՒԴ ՔՈՒՇԱՆ, վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Շահրիարի . 1 ր. —
2) ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔԸ, մեծ վէպ Վ. Հիւգօյի, Թարգմ. Ա. Սաֆարեանի 1 ր. 50 կ.
3) ՈՒՐԱՆԻԱ, աստղագիտ. վէպ Կ. Ֆլամարիօնի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի . . . . 1 ր. 50 կ.
4) ՀԱՑՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հանրի Բօրդօյի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի — 60 կ.
5) ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . . . — 50 կ.
6) ՀԱՑՐԵՆԱՋՈՒՐԿ, Ե. Սպիրիի, Թարգմ. Իս. Ցարութիւնեանի . — 50 կ.
7) ՔՍԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, Գի դը Մօպասանի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի 1 ր. —
8) ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՊՈՒԿ, Քամալեանց Ս.-ի . — 50 կ.
9) ՍԱՒԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ, վէպ Ց. Սօլօվեանի . . . . . . — 40 կ.

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի մի օրինակ կը պահանջեն մեզանից փողը կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 30% զեղջ և ճանապարհածախսը մեզ վրա։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղջ կը լինի 25%.

(3) 10—5

ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆԻՒԹԵՂԷՆՆԵՐԻ ՊԱՀԵՍՏ

Ինժեներ Ի. Ս. Պօնդօյեվի

Թիֆլիս, Ելիզավետին. փ. № 164, անկիւն Բակինսկայա փ.։ Տէլէֆօն № 10—93.

ՊԱՀԵՍՏՈՒՄ ԿԱՆ

ՑԵՄԵՆՏ ԵՐԿԱԹԷ ԳԵՐԱՆՆԵՐ

ԵՐԿԱԹ—անկիւնի, կաթսայի, ըրֆլէնօյ, տանիքի՝ սև և ցինկով պատած։ ԱՍՑԱԼՏ սըզրանեան։ ԳՈՒԴՐՕՆ, կրակի դիմացող աղիւս և կաւ։ Շինութեան և փուչ ԱՂԻՒՍ, ԿՂՄԻՆՏՐ մարսէյլեան տեսակի և այլ առարկ.։ Աղիւսի սեփակ. գործարան Թիֆլիսում։ Ամեն տեսակ շինարարական նիւթեղէն. համար տրված պատուէրները կատարվում են շուտափոյթ։

(չուււկ) 617. 50—24

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный